

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

**Úloha speciálního pedagoga ve školách při inkluzivním vzdělávání dětí,
žáků a studentů se zdravotním postižením**

Bakalářská práce

Autor práce: Eliška Romová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Jankovský, Ph.D.

2. května 2012

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá úlohou speciálního pedagoga ve školách při inkluzivním vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením.

Cílem bakalářské práce je zmapovat a specifikovat úlohu speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání a tím zdůraznit význam profese speciálního pedagoga.

V teoretické části bakalářské práce se zabývám pojmy integrace a inkluze. Je zde popsána historie integrace a její podoba v dokumentech. Dále je v práci charakterizován proces inkluzivního vzdělávání a různá zdravotní postižení a jejich specifika. Také poradenská zařízení a služby pro jedince se zdravotním postižením.

V praktické části jsem k výzkumu použila metodu zúčastněného pozorování. Pomocí této metody jsem sledovala činnosti speciálního pedagoga ve škole při inkluzivním vzdělávání. Dále jsem použila metodu strukturovaných rozhovorů s pedagogy a rodiči integrovaných dětí/žáků.

Kontaktovala jsem Speciálně pedagogická centra a Pedagogicko-psychologickou poradnu. Se speciálními pedagogy jsem navštívila dvě mateřské a jednu základní školu. Pokaždé se jednalo o dítě/žáka s různým typem zdravotního postižení.

Z výsledků je patrné, že speciální pedagog má při inkluzivním vzdělávání dětí/žáků významnou úlohu. Důležité jsou kladné vztahy speciálního pedagoga a dítěte/žáka se zdravotním postižením, pedagoga a rodiče integrovaných dětí/žáků. Z přístupu speciálního pedagoga je zřejmý komplexní přístup k integrovanému dítěti/žáku. Speciální pedagog má úlohu i jakéhosi prostředníka při integraci dítěte. Informuje a názorně pedagogům i asistentům pedagoga pracujícím s integrovanými dětmi/žáky prezentuje, jak postupovat. Profese speciálního pedagoga je proto důležitá a obtížně zastupitelná.

Práce může být přínosem pro studenty, kteří se zajímají o tuto problematiku. Dále pro školy, kde je anebo bude inkluzivní vzdělávání realizováno. Může být přínosná i pro rodiče dětí/žáků se zdravotním postižením.

Abstract

This bachelor thesis deals with a special education teacher's role in inclusive education of children (pupils, students) with special educational needs in the ordinary school.

The aim of this thesis was to focus on the role of a special education teacher in inclusive education. It explains and emphasizes the importance of this profession.

The theoretical framework defines the concept of integration and inclusion. It describes the history of integration and its existence in documents. The process of inclusive education is analyzed with respect to different special needs. Educational consultancy facilities and consulting services for individuals with disabilities are also mentioned.

The practical part investigates teacher's activities and responsibilities in inclusive education. The *method of participant observation* and *structured interviews with teachers and parents of integrated children (pupils)* were used.

Special Education Centre and Pedagogical-Psychological Counselling were contacted. Two nursery schools and an elementary school were visited by the author of this thesis (along with special teachers). Children with different disabilities were observed.

Finally, the thesis presents the research results: A great importance of a special teacher's role in inclusive education is blatantly obvious. Positive relationships among *a special teacher, a child, a teacher and child's parents* are essential. A comprehensive approach to an integrated child is apparent: a special teacher is a kind of mediator during an integration. He informs and presents the process and procedure of all activities to teachers and teaching assistants. Therefore, his profession is extremely important and almost indispensable.

The thesis can contribute to all the students who are interested in this issue. It can also help the schools with inclusive education. Last, but not least, parents of

children with special educational needs (SEN) find many answers for their questions [here](#).

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2012

.....

Eliška Romová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Doc. PhDr. Jiřímu Jankovskému, Ph.D. za poskytnutí cenných rad a podnětů při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji speciálním pedagogům za jejich ochotu a čas, který mi věnovali. V neposlední řadě i pedagogům a rodičům integrovaných dětí za jejich vstřícnost a poskytnuté informace.

OBSAH

ÚVOD

1 SOUČASNÝ STAV	10
1.1 VYMEZENÍ POJMU INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	10
<i>1.1.1 Inkluzivní vzdělávání, inkluze a integrace</i>	<i>10</i>
<i>1.1.2 Inkluze a inkluzivní vzdělávání v dokumentech</i>	<i>12</i>
1.2 HISTORIE INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	15
1.3 PROCES INKLUZIVNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	19
<i>1.3.1 Charakteristika inkluzivního vzdělávání</i>	<i>19</i>
<i>1.3.2 Úloha speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání</i>	<i>25</i>
1.4 DĚTI, ŽÁCI A STUDENTI SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM	28
<i>1.4.1 Různá zdravotní postižení a jejich specifika</i>	<i>29</i>
<i>1.4.2 Poradenská zařízení a služby pro jedince se zdravotním postižením</i>	<i>32</i>
2 CÍL PRÁCE.....	36
3 METODIKA.....	37
3.1 POUŽITÉ METODY A TECHNIKY SBĚRU DAT	37
3.2 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU	37
4 VÝSLEDKY	39
4.1 INTEGROVANÉ DÍTĚ/ŽÁK SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM Č. 1	39
<i>4.1.1 Záznamový arch</i>	<i>39</i>
<i>4.1.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>40</i>
<i>4.1.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>41</i>
4.2 INTEGROVANÉ DÍTĚ/ŽÁK SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM Č. 2	42
<i>4.2.1 Záznamový arch</i>	<i>42</i>
<i>4.2.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>44</i>
<i>4.2.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>45</i>
4.3 INTEGROVANÉ DÍTĚ/ŽÁK SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM Č. 3	46
<i>4.3.1 Záznamový arch</i>	<i>46</i>
<i>4.3.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>48</i>
<i>4.3.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>49</i>
4.4 INTEGROVANÉ DÍTĚ/ŽÁK SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM Č. 4	50
<i>4.4.1 Záznamový arch</i>	<i>50</i>
<i>4.4.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>51</i>
<i>4.4.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků.....</i>	<i>53</i>
4.5 INTEGROVANÉ DÍTĚ/ŽÁK SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM Č. 5	54
<i>4.5.1 Záznamový arch</i>	<i>54</i>

<i>4.5.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků</i>	55
<i>4.5.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků</i>	57
5 DISKUZE	58
5.1 ROLE SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA Z POHLEDU RODIČŮ	59
5.2 ROLE SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA Z POHLEDU PEDAGOGA VE ŠKOLE	59
5.3 ZHODNOCENÍ ZÚČASTNĚNÉHO POZOROVÁNÍ	60
6 ZÁVĚR	63
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
8 KLÍČOVÁ SLOVA	69
9 PŘÍLOHY	70

ÚVOD

Ve své bakalářské práci bych se ráda zajímala o téma úlohy speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením. Integrace jako taková u nás probíhá již několik let. Nyní však často pojem integrace bývá nahrazován pojmem inkluze.

Téma mé bakalářské práce mě samotnou zaujalo z pohledu možné budoucí profese. Během studia při absolvování odborné praxe jsem neměla možnost sledovat práci speciálního pedagoga v běžné mateřské, základní ani střední škole. Proto jsem se tomuto tématu chtěla více věnovat.

Cílem mojí práce je zmapovat a specifikovat úlohu speciálního pedagoga na školách při inkluzivním vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením. Ráda bych zdůraznila i význam této profese.

V teoretické části bych se pokusila vysvětlit pojmy integrace a inkluze. Dále bych se chtěla zaměřit na historii integrace a její podobu v dokumentech. V neposlední řadě bych chtěla charakterizovat proces inkluzivního vzdělávání. Závěrem teoretické části bych se ráda věnovala problematice dětí, žáků a studentů s různým zdravotním postižením.

V praktické části budu pomocí zúčastněného pozorování sledovat činnosti speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením. Dále se zaměřím na rozhovory s rodiči a pedagogy integrovaných dětí, žáků a studentů.

Práci mohou využít studenti, kteří se zajímají o tuto problematiku během svého studia. Může být přínosem i pro školy, kde bude, nebo již probíhá inkluzivní vzdělávání. V neposlední řadě i pro rodiče dětí, žáků nebo studentů se zdravotním postižením.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Vymezení pojmu inkluzivní vzdělávání

1.1.1 *Inkluzivní vzdělávání, inkluze a integrace*

Inkluzivní vzdělávání je vzdělávání, které rozvíjí kulturu školy, a to směrem k sociální koherenci. Inkluze je takové uspořádání školy, aby bylo možné nabídnout adekvátní vyučování a studium všem dětem, žákům a studentům. V potaz by měly být brány individuální rozdíly. (Hájková, Strnadová, 2010)

Inkluzivní vzdělávání neboli inkluze nahrazuje dříve používaný pojem integrace. Pojem inkluze jako takový není starý. Poprvé byl použit v roce 1998. Tento pojem použil v USA Theuniss při analýze speciální pedagogiky. O smyslu inkluze či integrace se v dnešní době často diskutuje. (Lechta in Lechta, 2010)

Pojem inkluze nahrazuje pojem integrace, který použil již M. Sovák. Integraci vysvětlil jako nejvyšší stupeň socializace (4. stupeň). (Sovák in Jankovský, 2006)

Pojem integrace ve světě se datuje do 80. let 20. století a inkluze do 90. let 20. století. Integrace tedy jako pojem je starší. Třidimenzionální pojetí inkluze se v porovnání s integrací může podle Lechty (in Lechta, 2010, s. 28) chápat takto:

1. *„ztotožňovat s integrací, anebo se může chápat jako*
2. *jakási vylepšená, „optimalizovaná“ integrace, nebo jako*
3. *nová kvalita přístupu k postiženým dětem, odlišná od integrace – jako bezpodmínečné akceptování speciálních potřeb všech dětí.“*

Inkluzivní vzdělávání je uplatňováno tehdy, pokud se dítě vzdělává ve třídě se svými vrstevníky, zapojuje se do školních aktivit jako ostatní děti a využívá přitom možných podpor. (Janebová, 2010)

Mühlpachr (in Vítková, 2004, s. 17) uvádí: „*Integrace je snaha poskytnout v různých formách výchovu a vzdělávání jedinci se specifickými vzdělávacími potřebami v co možná nejméně restriktivním prostředí, které optimálně odpovídá jeho skutečným potřebám.*“ Dále popisuje, že integrace není stav, ale dynamický proces, při kterém vynakládáme určité úsilí.

Podle Vítkové (in Jankovský, 2006, s. 87) inkluze: „*znamená rovnoprávný vztah (vyrovnání příležitostí) majority a minority, tedy úplné začlenění (zařazení), aniž by ovšem existovaly bariéry v nás samých.*“

Integrace je brána jako vzájemný proces. Při integraci se obě strany k sobě přibližují a mění se. Cílem integrace je vytvořit porozumění a akceptování mezi lidmi s postižením a intaktními lidmi. Takto chápaná integrace se snaží dávat a brát na obou stranách. Je tedy přínosem pro obě strany. (Mühlpachr in Vítková, 2004)

Dnes je používána integrace jako synonymum inkluze. Může být chápána jako jednota mezi člověkem a vztahem k okolí. Některé názory tvrdí, že děti, které byly integrovány v běžné základní škole, se pak mnohem lépe integrovaly ve společnosti v tzv. společenské integraci. V běžné škole mají děti také možnost učit se jeden od druhého. (Bartoňová a Vítková, 2007)

Integrace vyžaduje, aby se dítě více přizpůsobilo škole. Naproti tomu inkluze funguje přesně obráceně. Vyžaduje přizpůsobení školy a edukačního prostředí jedincům. Inkluze a integrace jako pojmy se nevztahují jen na jedince s postižením, ale i na celou společnost. Dotýká se tak i diskriminace etnické nebo ekonomické, nejen diskriminace lidí s postižením. Vzdělávání v běžných školách má být pro všechny bez ohledu na pohlaví, jazyk, kulturu, etnikum, ekonomickou situaci rodiny a schopnosti jedince. (Lechta in Lechta, 2010)

Janebová (2010) uvádí: „*Inkluzivní vzdělávání se nesoustřeďuje pouze na akademické výsledky, ale také na rozvíjení sociálních dovedností žáků, učí je týmové práci, jak mezi sebou navazovat kontakty, jak spolu vycházet přesto, že každý má jiné schopnosti. Děti se učí respektovat a pozitivně hodnotit odlišnosti a schopnosti, které*

každé dítě do kolektivu přináší a přispívá současně k tomu, že se v nich rozvíjí pocit sounáležitosti.“

Integrace může být individuální nebo skupinová. Individuální integrace znamená začlenění jednoho jedince do třídy běžné školy. Skupinová integrace je, pokud umístíme skupinku jedinců se srovnatelným zdravotním postižením do třídy běžné školy. (Leonhardt in Lechta, 2010)

Podle Jesenského (in Slowík, 2007, s. 31) je integrace: *„spolužití postižených a nepostižených při přijatelně nízké míře konfliktnosti vztahů těchto skupin.“*

Integrace se může dělit na pozitivní a negativní. Pozitivní integrace je taková integrace, která je přínosem pro jedince. Je to začlenění jedince se zdravotním postižením do sociální reality, rodiny, skupiny vrstevníků, sousedů. Tato integrace je cílem speciální pedagogiky. Negativní integrace je taková integrace, která má pro jedince negativní důsledky. (Mühlpachr in Vítková, 2004)

Dále můžeme integraci rozdělit na školskou integraci, pracovní integraci a společenskou integraci. Nejdůležitější integrací pro život ve společnosti je integrace společenská. Školská integrace je vlastně začátek integrace společenské. (Slowík, 2007)

1.1.2 Inkluze a inkluzivní vzdělávání v dokumentech

Předpokladem pro úspěšnou inkluzi je příprava samotného dítěte s postižením, jeho rodiny a v neposlední řadě ostatních dětí, spolužáků ve třídě či škole. Výstižná je deklarace mládeže, kterou vydala sama mládež s postižením při konferenci v Lisabonu v roce 2007. Podle Lechty (in Lechta, 2010, s. 36) se dá shrnout do pěti bodů:

„Považujeme za velmi správné, aby se každý člověk mohl svobodně rozhodnout, kterou školu chce navštěvovat.“

Inkluzivní edukaci pokládáme pro nás za nejlepší, musí však být splněny podmínky pro její realizaci.“

Vidíme mnoho předností inkluzivní edukace: získáváme víc sociálních kompetencí, máme širší zkušenostní spektrum, učíme se prosadit v normálním světě, nutí nás najít si přátele s postižením i bez postižení a interagovat s nimi.

Inkluzivní edukace s individualizovanou, specializovanou podporou je pro nás nejlepší přípravou na vysokoškolské studium.

Z inkluzivní edukace neprofitujeme pouze my, ale i ostatní.“

Vítková (in Lechta, 2010, s. 169) popisuje cíl současného školství podle školského zákona takto: *„Cílem současného školství v ČR je vytvořit takové školní prostředí a klima školy, které poskytne všem žákům stejné podmínky a šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání a zajistí jim právo na rozvoj jejich individuálních předpokladů (zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání – školský zákon).“*

Česká republika se zavázala přijetím mezinárodního dokumentu Úmluva o právech dítěte k tomu, že bude výchovou rozvíjet osobnost, nadání a rozumové schopnosti dítěte na takovou míru, na jakou to bude možné. (Vítková in Lechta, 2010)

V roce 1999 vznikl Národní program rozvoje v České republice Bílá kniha. V programu jsou uvedeny cíle vzdělávací politiky. Vítková (in Lechta, 2010, s. 169) uvádí: *„Česká Bílá kniha je pojata jako systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu.“*

Vyhláška o základních školách byla přijata roku 1991. V této vyhlášce byla poprvé zmíněna integrace (začleňování) dětí s postižením do běžných škol. Dalším důležitým dokumentem je dokument OSN, který obsahuje: *„Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením a jejich „aplikaci“ - Národní plán pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením.“* (Michalík in Renotíerová a Ludíková, 2006, s. 115) Valné shromáždění schválilo standardní pravidla roku 1993. Tento dokument má sloužit lidem se zdravotním postižením a organizacím. Dokumenty

nejdou platné v mezinárodním právu, ale jsou pro státy světového společenství výzvou k morálním a politickým závazkům. V dokumentu je celkem 22 pravidel. Pravidlo číslo 6 pojednává o vzdělávání lidí se zdravotním postižením. Michalík (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 115) uvádí: „Podle něj by státy měly uznat zásadu zajištění stejných příležitostí základního, středního a vysokoškolského vzdělání pro děti, mládež a dospělé se zdravotním postižením v integrovaném prostředí. Měly by zajistit, aby vzdělávání osob se zdravotním postižením bylo integrální součástí vzdělávacího systému.“ Žáci, kteří jsou vzděláváni ve speciálních školách, jsou bráni jako výjimka a je zde snaha tyto děti integrovat. Někdy není integrace v běžných školách možná z různých důvodů. Standardní pravidla vyžadují zaměření států na integraci služeb, které jsou poskytovány ve speciálním školství, do školství běžného. Standardní pravidla nejsou proti speciálnímu školství, ale jsou více nakloněna integrovanému vzdělávání. Podle Michalíka (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 115): „Reakcí na přijetí Standardních pravidel je i pravidelné přijímání národních plánů opatření České vlády. Poslední z nich - Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením (usnesení vlády ČR č. 256 ze dne 14. dubna 1998) je vyjádření, úsilí o respektování ustanovení Standardních pravidel OSN pro vyrovnání příležitostí osob se zdravotním postižením v podmínkách České republiky.“ Národní plán popisuje oblasti života lidí se zdravotním postižením. V dokumentu se uvádí, že v ČR byl zaznamenán výrazný posun od segregovaného vzdělávání ve speciálních školách k integraci dětí, žáků se zdravotním postižením v běžných školách. Speciální školy je dobré si nechat jako alternativní verzi pro žáky, kterým vyhovují více než běžné školy. Dalším bodem je zrušení osvobození od povinné školní docházky a zvýšení počtu studentů se zdravotním postižením na vysokých školách. (Michalík in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Cíle výchovných opatření:

- Každé dítě se zdravotním postižením by mělo mít možnost dosáhnout maximálního možného základního vzdělání

- Dítě se zdravotním postižením umístít do běžné školy se speciálně pedagogickou podporou
- Zachovat speciální školství a jeho úroveň. Kapacitu využívat pro děti s nejtěžším postižením.
- Poskytnout podmínky pro lidi se zdravotním postižením, aby mohli mít středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání.
- Poskytnout i celoživotní vzdělávání lidem se zdravotním postižením.
- Zrušit osvobození od povinné školní docházky a nahradit ho osvobozením od povinnosti docházet do školy pro jedince, kteří nemohou být pravidelně přítomni ve škole.
- U jedinců s těžkým mentálním postižením lze vzdělávání řešit pomocí individuálního vzdělávacího plánu. (Michalík in Renotierová a Ludíková, 2006)

Podle obhájců lidských práv má každý na inkluzi právo. Tento názor se spojen s vysvětlením, že lidé se zdravotním postižením nemají bez integrace stejné podmínky a možnosti vzdělávání. (Lebeer in Lebeer, 2006)

Průcha (2002, s. 169) uvádí na téma integrace v ČR: „*U nás podmínky integrace upravuje každoročně MŠMT ČR Metodickým pokynem k integraci dětí a žáků se zdravotním postižením do škol a školských zařízení, který je zveřejňován ve Věstníku MŠMT ČR.*“

1.2 Historie inkluzivního vzdělávání

V 18. a 19. století nastala změna v přístupu k lidem se zdravotním postižením. Tato změna byla především charakteristická zakládáním ústavů a škol pro jedince se zdravotním postižením. Zařízení byla většinou církevní nebo soukromá. V roce 1946 vznikl Dětský fond OSN – UNICEF, který pomáhal dětem po druhé světové válce. Fond působil v evropských zemích a zaměřoval se na děti, které postihla druhá světová válka. (Monatová, 1998)

Podle Renotiérové (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 9) se už Jan Ámos Komenský snažil prosazovat obecně pedagogické principy na speciální podmínky práce: „*ve svých dílech vyzýval ke změně postojů k těm dětem, které až do té doby byly – pro nějaký nedostatek nebo odlišnost – z výchovného a vzdělávacího procesu vylučovány.*“

Sovák (1986) používal pojem míra zapojení, která není stejná u všech defektních osob. Dále se u Sováka setkáváme se stupni socializace. Přičemž integrace je stupeň nejvyšší a znamená úplné zapojení jedince do společnosti. Sovák popisuje důležitost vzdělávání dětí s defektem v kolektivu dětí zdravých. Nesouhlasí s faktem, že by škola měla odmítat děti s defektem, jen pro usnadnění své práce. Jako kladně hodnocené zařazení dětí do kolektivu intaktních jedinců uvádí Sovák několik výhod. Vzhledem k době, kdy byla publikace vydána, je jasná první výhoda. Děti si budují zdravý vztah k práci. Další výhoda je, že si zvykají přijmout svůj defekt jako něco přirozeného. Nemají pocit utlačení ani pocit výjimečnosti. Zajímavý je názor, který se podle mě používá, nebo se o něj snažíme dnes: „*Např. dítě neslyšící, nejprve řádně připravené ve škole pro neslyšící, se přeřadí do žákovského kolektivu mezi slyšící. Ovšem kolektiv je již předem řádně poučen, jak se má k postiženému spolužákovi chovat. Takovým způsobem lze zajistit co nejvýhodnější socializaci.*“ (Sovák, 1986, s. 106) Jako nevýhody jsou uvedené např. pokud, se začleňuje dítě, které by do určitého typu školy vzhledem k svému postižení nepatřilo. Další problém je, pokud není třída připravena na přijetí dítěte s postižením. Sovák (1986) uvádí, že toto dítě by pak nemělo ze socializace žádný prospěch a mohlo by narušovat celý rozvoj kolektivu.

U Sováka (1986) se setkáme i s pojmem zařazení na zkoušku. Zařazení na zkoušku se provádí u dětí, u kterých není jednoznačně prokázáno, že by docházku do běžné školy nezvládlo. Proto se jednoduše zařadí do běžné školy a poskytne se mu adekvátní podpora. Dítě požadavky ve škole zvládne či nikoli a podle toho se rozhoduje, zda dítě ve škole zůstane nebo bude přeřazeno do školy pro ně vhodnější.

Ritz-Radlinský (in Sovák, 1978, s. 159) v Defektologickém slovníku definuje integraci jako: „*ucelení, sjednocení, spojení v celek.*“

Již v první třetině 19. století byly pokusy o společné vyučování dětí s postižením a intaktních dětí. Tyto pokusy však nebyly úspěšné z důvodu nedostatečných organizačních podmínek. Chyběly kvalitní pomůcky jak učební, tak kompenzační. Navíc v některých třídách byl vysoký počet žáků a nebyla možná individuální práce s dítětem. Po prvních neúspěších se začaly spíše rozvíjet a diferencovat školy, které se zaměřovaly na určité postižení. Například školy pro sluchově nebo zrakově postižené. Po druhé světové válce docházelo postupně v Evropě k obnově speciálního školství. V 60. – 70. letech se vyznačovalo speciální školství dvěma směry. První směr byl zaměřen na výuku dětí s postižením a intaktních dětí společně. Tento směr se vyskytoval v Norsku, Švýcarsku, Itálii a Finsku. V Norsku zakotvili právo na integraci v roce 1975. Dále v Itálii byly zrušeny všechny státní speciální školy. Druhý směr se zaměřil na diferenciované speciální školství. Cílem byla integrace dětí a mládeže do společnosti pomocí specializovaných a kvalifikovaných speciálních škol. Podle tohoto směru se řídili v NDR, Polsku, SRN, Francii a ČSSR. V ČSSR diferenciacie škol velmi rostla. Rozlišovalo se velmi mezi školami pro neslyšící a pro nedoslýchavé, pro děti se zbytky sluchu. Ve Velké Británii integrovali děti s postižením do běžných škol. Zároveň si ale ponechávali i speciální školy. (Leonhardt in Lechta, 2010)

Byla tendence zakládání speciálních zařízení na podporu dětí se speciálně pedagogickými potřebami. Mezi tato zařízení patřila například centra včasné stimulace nebo poradenská centra. (Leonhardt in Lechta, 2010)

Zlomový rok pro integraci je rok 1954. V tomto roce se v USA soudili rodiče dětí s mentálním postižením se školskými úřady. Rodičům se nelíbilo, že děti s mentálním postižením se označovaly jako děti pro běžné školní vzdělávání nezpůsobilé. Tento postup, který se v USA běžně používal, byl soudem označen za protiprávní. A soud stanovil nárok všech dětí na školní vzdělání. V USA tento výrok vyvolal diskuzi o integraci dětí s postižením a podpořil další kroky na dosažení práva na: *„bezplatné vzdělávání, přiměřené vzdělávání, zápis do školy a proškolení, ochranu osobních údajů o žácích ve škole.“* (Leonhardt in Lechta, 2010, s. 157)

Počátkem 70. let 20. století vydala Německá rada pro vzdělávání posudek s názvem: „*K pedagogické podpoře dětí a mládeže s postižením a dětí a mládeže ohrožených postižením.*“ (Leonhardt in Lechta, 2010, s. 157) V posudku upozorňovali na hrozbu segregované edukace dětí s postižením. Základní školu považovali za místo, kde se mohou vzdělávat všichni, a to i děti s postižením.

V roce 1978 vyšla v Anglii zpráva nazvaná „Warnock-Report“, ve které byl poprvé uveden pojem dítě se speciálními potřebami. (Leonhardt in Lechta, 2010) Na tuto zprávu navázal zákon o výchově v roce 1981. V zákoně byly podle Leonhardta (in Lechta, 2010, s. 157) tyto změny: „*Vzdělávání dítěte určují speciálně pedagogické potřeby, a ne druh a stupeň postižení – jak tomu bylo dosud. Speciální pedagogové, kteří předtím pracovali výlučně jen ve speciálních školách, se stali „putovními učiteli“ (peripatetic teachers) nebo pracovali jako učitelé žáků s postižením v tzv. Unit, které patřily do systému běžných škol.*“

V Maďarsku, Polsku, Bulharsku, NDR, Čechách a na Slovensku bylo vzdělávání dětí s postižením v běžných školách spíše výjimkou. Chyběly poradenské služby pro děti s postižením a jejich rodiče. K praktickému vedení integrace došlo až koncem 90. let 20. století. Dříve se o integraci pouze diskutovalo. V 90. letech se začal pojem integrativní edukace nahrazovat pojmem inkluzivní edukace. (Leonhardt in Lechta, 2010)

Před rokem 1989 bylo možné přeřadit dítě do jiné školy bez souhlasu zákonného zástupce. Zákonnému zástupci se změna školy pouze oznámila. Stejně tak bylo běžné osvobození jedinců se zdravotním postižením od povinné školní docházky. (Michalík in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Po roce 1989 začal být kladen důraz na interdisciplinární pojetí speciální pedagogiky. (Valenta in Renotiérová a Ludíková, 2006)

1.3 Proces inkluzivního vzdělávání

1.3.1 Charakteristika inkluzivního vzdělávání

Při integraci je důležitá příprava učitele na žáka se zdravotním postižením. Učitel by měl pracovat s dítětem, a v neposlední řadě i s ostatními žáky, na třídním klima. Je důležité připravit kolektiv na příchod jedince se zdravotním postižením. Ze strany spolužáků může docházet k šikaně, výsměchu nebo přehnanému soucitnému chování, kdy se dítě stává jakousi kuriozitou třídy. Učitel by se měl věnovat všem dětem stejně. Není ani dobré, pokud zvýhodňuje jedince se zdravotním postižením před ostatními spolužáky. Asi nejlépe vystihuje integraci konstatování: Vzdělávejme jedince se zdravotním postižením v běžných školách, pokud můžeme a ve speciálních školách pokud musíme. (Mühlpachr in Vítková, 2004)

Podle Novákové (in Vítková, 2004, s. 10): *„Jedním z klíčových faktorů úspěšné integrace se stává připravenost učitelů běžných základních škol a zdokonalování jejich kompetencí v oblasti edukace dětí se speciálně vzdělávacími potřebami. Nesporným přispěním jsou také dobře připravení speciální pedagogové jako podpůrní činitelé běžných pedagogů, rodičů a svých žáků.“*

Při inkluzivním vzdělávání je vhodné splňovat několik podmínek podle Lebeer (in Lebeer, 2006), které jsou v textu dále rozepsány.

První podmínka je vstřícné třídní klima. Příjemné a laskavé klima třídy a školy se projeví na schopnostech a klasifikaci nejen žáka s postižením, ale i ostatních žáků.

Vztah dítěte a učitele by měl být vstřícný a pozitivní. Pokud se učitel snaží dítě něco naučit, všímá si i malých pokroků, které dítěti i učiteli přináší vzájemná spolupráce.

Škola by neměla být zaměřena jen na výkon žáka. Díky tomu nebude docházet k vyřazování a posmívání se žákům, kteří nebudou schopni plnit stejné požadavky jako intaktní žáci. Zde mě napadá, že se nemusí jednat vždy jen o žáky se zdravotním

postižením, ale stačí, aby dítě bylo nešikovné nebo se bálo například skoku přes kozu. Pokud ho bude učitel nutit, nedocílí ničeho jiného než, že dítě neskočí anebo skočí a zraní se, protože bude nucené tento cvik splnit i přesto, že mu nejde. Je dobré, aby škola brala ohled na odlišnosti, a to hlavně na odlišnosti v možnostech výkonu.

„Inkluze by neměla záviset na výkonech dítěte, školních známkách, výsledcích testů ani měření.“ (Lebeer in Lebeer, 2006, s. 23)

Individualizované programy fungují jako motivace dítěte. Je dobré, pokud se individualizované programy alespoň trochu přibližují k osnovám celé třídy.

Celá třída by měla pracovat jako tým. Učitel by se měl věnovat všem žákům stejně a pracovat pokud možno střídavě individuálně se žákem se zdravotním postižením a poté s intaktními žáky, či naopak.

„Všechny děti by se měly účastnit všech aktivit.“ (Lebeer in Lebeer, 2006, s. 23)
Dítě se zdravotním postižením by mělo mít dostatek pomůcek a především správné vedení, aby si mohlo nové poznatky procvičit a lépe zapamatovat.

„Dítěti se může dostávat také podpory mimo vyučovací hodiny, aby třídní učitel měl čas na další práci a kontakt s ostatními, aby se sám mohl dále vzdělávat.“ (Lebeer in Lebeer, 2006, s. 24)

Vhodné je zařadit také setkávání všech lidí, kteří se na inkluzi podílejí. Proto je dobré pozvat i rodiče. Na setkání můžeme zhodnotit, co se nám povedlo docílit za uplynulou dobu a čeho naopak ne. Dále můžeme řešit, jak budeme se žákem se zdravotním postižením v práci pokračovat a co by měl ještě dohnat.

Dalším bodem je spolupráce s rodiči. Rodiče by se měli zajímat o vzdělávání svého dítěte a ptát se, jak a co mají doma s dítětem vypracovat.

Také dítě by mělo mít možnost vyjádřit se k inkluzi. Může se stát, že dítě nebude chtít být integrováno. Potom by nebylo vhodné, i přes nátlak rodičů, dítě integrovat.

V politice by mělo být inkluzivní vzdělávání podporováno. Jde o to, že financování integrace a speciálního školství se mnohdy velmi neliší. (Lebeer in Lebeer, 2006)

Mladí lidé berou odlišnost přirozeněji. Chápou, že tempo a možnosti ostatních mohou být jiné. Podle vědeckých výzkumů a praktických zkušeností je integrace přínosem pro všechny děti. Rodiče by se neměli nechat odradit a mluvit o potřebách a možnostech svých dětí při integraci. (Bundeskanzleramt – HELP-Redaktion, 2012)

Čím více dětí je integrováno v běžných školách, tím více je kladeno speciálních požadavků na pedagogy. Pedagogové si často musí doplnit vzdělání nebo se účastnit semináře či školení ohledně přístupu k jedinci se zdravotním postižením. Pedagogům může pomoci Speciálně pedagogické centrum nebo Pedagogicko-psychologická poradna. Pracovníci Speciálně pedagogického centra navštěvují učitele přímo ve škole – v jejich prostředí. Další pomocnou rukou může být speciální pedagog, který může působit přímo na škole. Problémem pro učitele je práce ve velkém kolektivu, nedostatek času a mnohdy i prostředků. Učitel by se chtěl věnovat dítěti se zdravotním postižením, ale ve třídě má dalších 25 dětí, z toho dvě děti jsou mimořádně nadané. Učitele dále tlačí čas vymezený na výuku a nároky osnov. V takovém prostředí není možné, aby učitel zvládl práci sám. Zde je vhodné zažádat o asistenta pedagoga nebo asistenta speciálního pedagoga. Učitel poté spolupracuje s asistentem pedagoga nebo speciálního pedagoga při přípravě na hodinu a při samotné hodině. Tak má učitel možnost věnovat se všem dětem střídavě. Asistent pedagoga nebo speciálního pedagoga není ve třídě jen pro dítě se zdravotním postižením, nýbrž pro všechny děti. Pokud tedy učitel pracuje s dítětem se zdravotním postižením, může se asistent věnovat ostatním dětem a naopak. (Lebeer in Lebeer, 2006)

Pro práci učitelů s dětmi se zdravotním postižením je dobré znát Deset kroků, které uvádí Petlák (in Hájková a Strnadová, 2010, s. 110):

1. *„Kontrolovat, zda přiměřeně, ale ne stereotypně chválí žáky a posiluje tak jejich žádoucí chování (učitel)*
2. *Důvěřovat ve schopnosti žáků*

3. *V rámci vyučovací jednotky vytvářet žákům prostor pro samostatné řízení vlastní učební činnosti*
4. *V rámci vyučovací jednotky vytvářet žákům prostor k vyjádření postoje k učivu*
5. *Dávat žákům příležitost klást otevřené otázky vedoucí k tvořivému myšlení, rozvíjející fantazii*
6. *Vyloučit z vyučování strach a obavy žáků z odhalení chyby a z neúspěchu*
7. *Vytvořit prostor pro komunikaci žáků navzájem*
8. *Vést žáky ke vzájemnému respektu*
9. *Preferovat divergentní úlohy, heuristické metody, zkušenostní výcvik*
10. *Humorem přispívat k nedirektivnímu způsobu vedení třídy*
11. *Hledat kompromisy v řešení, společná řešení, podporovat dovednost argumentace žáků, polemiku, diskuzi*
12. *Zadávat úkoly, jejichž plnění je reálné, ale vyžaduje zvýšené úsilí a zaujetí (rozvíjející úkoly aj.).“*

Problémem je obava, že při inkluzi dojde ke zhoršení kvality výuky. Rodiče mají strach, že si učitel přizpůsobí výuku jedincům se zdravotním postižením. Další obavou je přesný opak. Učitel přizpůsobí výuku jedinců průměrným a nadprůměrným, ostatním se nebude tak věnovat. (Janebová, 2010)

Dalším problémem integrace může být i šikana ze strany spolužáků nebo ostatních dětí ve třídě (ZŠ, MŠ). Jak uvádí Bendl (2003, s. 15), více šikany se vyskytuje na druhém stupni ZŠ: „Výzkum proběhl na 66 školách a oslovil více než šest tisíc žáků. Vyšlo najevo, že na druhém stupni základních škol je šikanováno 41% procent žáků.“ Samozřejmě šikanou jsou ohroženi všichni jedinci navštěvující mateřské, základní i střední školy. Nejen jedinci se zdravotním postižením.

Při inkluzi je podstatná komunikace žáků mezi sebou, žáků s pedagogy a v neposlední řadě též pedagogů mezi sebou. Je důležité naučit se naslouchat názorům druhých, respektovat tyto názory, kritizovat a kritiku přijímat, diskutovat, mít vlastní

názor a tolerovat názor druhého. Důležitým předpokladem je nedirektivní komunikace pedagoga. (Hájková a Strnadová, 2010)

Vzdělávací systém by se měl přizpůsobovat požadavkům evropské společnosti. Po roce 1989 v České republice došlo k výrazným změnám. Více se společnost naklonila k integraci. Nesmíme však zapomínat, že někteří jedinci integrování být nemohou. Například jedinci s hlubokým mentálním postižením. Pro tyto jedince existují vzdělávací programy, které se realizují ve speciálních školách a školských zařízeních. V těchto zařízeních vyučují speciální pedagogové a speciálně pedagogičtí asistenti. Každý jedinec se zdravotním postižením potřebuje jinou míru podpory. Vítková (in Lechta, 2010, s. 169) uvádí: *„Pro názornost rozložení potřeb žáků si představme pyramidu, kde širší základna představuje 80-90 % populace žáků, kteří nevyžadují podporu, směrem k vrcholu pyramidy vyžaduje 5-10 % žáků z příslušného populačního ročníku speciální intervenci v běžných školách a školských zařízeních a na vrcholu pyramidy se pohybuje 1-5 % žáků, kteří potřebují k realizaci svého vzdělávání speciální vzdělávací programy uskutečňované většinou ve speciálních školách nebo speciálních zařízeních.“*

Pro jedince se zdravotním postižením by měla být integrace přínosem i z hlediska participace na životě společnosti. Pokud je jedinec se zdravotním postižením integrován v běžné škole, je pro jedince i integrace do společnosti snazší. Škola by měla vychovávat a vzdělávat jedince i po stránce života ve společnosti. V České republice však není na toto vzdělávání kladen velký důraz. Podle Novotné (in Greger a Ježková, 2006, s. 220): *„Zhodnocení stavu hledání společného evropského přístupu k participaci dětí ve společnosti a seznámení se způsoby, jak se s ním vyrovnává vzdělávací politika různých států, může přispět ke koncepčnímu přístupu k otázce participace dětí v českém prostředí.“*

Je důležité hodnotit možnost integrace. Integrace není vhodná pro každého jedince se zdravotním postižením. Některé jedince lze integrovat bez potíží, jiné vůbec. Snadněji se začleňují jedinci se zachovanou komunikační schopností. Jsou to například

jedinci se zrakovým postižením. Mühlpachr (in Vítková, 2004, s. 16) uvádí: „*Školní integraci chápeme jako prostředek k dosažení sociální integrace.*“

Speciální školství má určité výhody, jako dostupnost pomůcek, méně žáků ve třídě atd., ale nevede k sociální integraci a ani ji neulehčuje.

Pokud bude dítě se zdravotním postižením integrováno do běžné školy, je vhodné, aby dítě navštěvovalo běžnou mateřskou školu. Dítě se naučí být v kolektivu dětí. Každé dítě před nástupem do školy potřebuje procvičovat motorické dovednosti, tím spíše dítě se zdravotním postižením. Motorické dovednosti mohou procvičovat rodiče s dítětem i doma, ale v mateřské škole se dítě navíc naučí chování ve společnosti dětí a zvykne si na nepřítomnost rodičů. Mezi motorické dovednosti patří hrubá a jemná motorika. Dalšími dovednostmi jsou dovednosti předcházející psaní – pohyby očí zleva doprava, ovládání tužky. (Andersonová, Fischgrundová, Lobascherová, 1993)

Někteří jedinci se zdravotním postižením, kteří si uvědomují rozdíl mezi jedinci se zdravotním postižením a intaktními jedinci, chtějí, aby jim společnost zajišťovala stejné možnosti: „*Je přirozené, že touží chodit do stejné školky, školy jako jejich sourozenci a kamarádi. Blízko bydliště, ve známém prostředí, kde se mohou cítit bezpečně.*“ (Strnad, 2010)

V Národním programu rozvoje vzdělávání v České republice Bílá kniha (2001, s. 58) je uvedeno: „*Integrace nemůže být masovou záležitostí, ale tam, kde si to rodiče přejí a škola dokáže zajistit podmínky a splnit kritéria, bude tento trend podporován.*“

Smysluplnou integraci shrnul výstižně kolektiv autorů (1997, s. 76) v příběhu Rebecca M.: „*Závisí to však na tom, jaké postižení dítě má. Jestliže není schopno ve třídě cokoliv pochytit, pak je to něco jiného. Ale co se týče těch dětí, které mohou být do třídy zařazeny, a něco jim to dá, ty by měly navštěvovat školu společně s ostatními. Je těžké zacházet s nimi správně, ale když je člověk trpělivý, tak s nimi vyjde.*“

1.3.2 Úloha speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání

Speciální pedagog, který pracuje ve škole, by měl dítěti zajišťovat podporu, není však dobré, pokud se věnuje jen dítěti se zdravotním postižením. Vhodné je pokud se speciální pedagog věnuje všem dětem střídavě a pokud je jeho podpora pro dítě se zdravotním postižením přiměřená, protože se může stát, že dítě bude přílišné podpory využívat. (Lebeer in Lebeer, 2006)

Speciální pedagog provádí činnost terapeutickou, korekční (pohybová terapie), poradenství pro rodiče, žáky a učitele. Speciální pedagog spolupracuje s psychologem, sociálním pracovníkem, metodikem prevence, lékaři, učiteli, asistenty pedagoga a jinými pracovníky. Je zde uplatňován interdisciplinární tým. (Matuška in Lechta, 2010)

Ludíková (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 156) uvádí: *„Hlavním cílem jejich činnosti by mělo být tzv. primárně preventivní působení, což mimo jiné znamená zaměření na snižování rizika vzniku výchovných a výukových problémů žáků.“*

Pro představu uvádím tabulku podle Valenty (Renotiérová a Ludíková, 2006) kompetencí psychologa a speciálního pedagoga. (Příloha č. 1)

Kuja (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 132) uvádí: *„Práce speciálního pedagoga je jedinečná, vyžaduje značnou míru empatie, individuální přístup a vysoké nasazení, nutnost celoživotního vzdělávání a rozvoje.“*

Speciálnímu pedagogovi, jako každému člověku, jehož profese spočívá v neustálém kontaktu s lidmi, hrozí syndrom vyhoření. Jak uvádí Kuja (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 132): *„po určité době se může projevit důsledek zátěže na psychickém i fyzickém stavu, který bývá označován jako „vyhoření“ – bournout syndrome.“* Syndrom vyhoření je charakteristický ztrátou uspokojení, kterou obvykle práce člověku přináší. Dále je syndrom vyhoření doprovázen fyzickými obtížemi a snížením výkonnosti člověka. Stav přechází v depresi až apatii. (Kuja in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Podle Jankovského (2003, s. 158) je syndrom vyhoření: „*soubor příznaků projevujících se zpravidla u tzv. angažovaných „pomahačů“ ztrátou elánu, radosti ze života a především energie a nadšení potřebných při výkonu profese.*“

Jako prevenci syndromu vyhoření uvádí Kuja (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 132): „*Kvalitní rodinné zázemí, kompenzace zátěže odlišnou náplní volného času, vytváření a upevňování vyváženého zdravotního stylu, zmírnění nerealistických nároků na sebe a svoji kariéru, udržování dobrých vztahů na pracovišti, rehabilitační programy.*“

Speciální pedagog není ohrožen jen syndromem vyhoření. Dalšími faktory ovlivňující pracovní schopnosti, fyzický, psychický, sociální a spirituální stav speciálního pedagoga jsou nespecifická a specifická zátěž. (Kuja in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Nespecifická zátěž

Práce speciálního pedagoga je závislá na týmové spolupráci. Speciální pedagog, pokud pracuje ve školách, jako pedagog, je v neustálém kontaktu s jedinci se zdravotním postižením. V této profesi pracuje více žen než mužů. Mezi nespecifickou zátěž patří i přípravy doma na nadcházející den, pobyty s jedinci se zdravotním postižením mimo školu, dále zvýšená kontrola společnosti a nadřízených pracovníků. Další zátěží je zvýšené riziko infekce. (Kuja in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Specifická zátěž

Speciální pedagog se setkává s různými lidskými osudy a problémy jedinců se zdravotním postižením. V zařízeních, kde funguje péče o jedince 24 hodin, snadno vzniká intenzivní vztah s jedincem. Speciální pedagog není legislativně chráněn v případě napadení. Další zátěží může být časté střídání dětí nebo komunikace s dítětem, které nemá funkční rodinu. Speciální pedagog musí dávat na jedince neustále pozor, komunikovat s nimi, snažit se o jejich pozornost a pohotově reagovat na každou situaci. (Kuja in Renotiérová a Ludíková, 2006)

V některé literatuře se setkáme s pojmem inkluzivní pedagog. Lechta (in Lechta, 2010, s. 32) popsal rozdíl mezi speciálním pedagogem a inkluzivním pedagogem takto: *„Zatímco speciální (v některých zemích léčebný) pedagog působí v rámci inkluzivní pedagogiky v roli „edukátora – specialisty“, inkluzivní pedagog je „obecný edukátor“ intaktních dětí i dětí s postižením (narušením, ohrožením), s komplexními úkoly a celoplošnými kompetencemi.“*

Podle zákona č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů paragraf 18: *„Speciální pedagog získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku.“*

Jak uvádí Michalík (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 81), do roku 1990 se mohla speciální pedagogika studovat na třech vysokých školách: *„Jednalo se o odborné katedry Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a Pedagogické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě.“* Od roku 1990 je možnost studovat navazující magisterské studium speciální pedagogiky v Praze, Olomouci, Brně a Hradci Králové.

V některých zemích se rozlišuje studium speciální pedagogiky podle toho, zda se bude speciální pedagog věnovat výuce, poradenství nebo diagnostice dítěte.

Bartoňová a Vítková (in Pipeková, 2006, s. 19) uvádí: *„Studijní programy speciální pedagogiky jsou vytvářeny s respektováním současných celosvětových trendů v edukaci dětí/žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.“*

Speciální pedagog by měl umět vycházet s lidmi. Jeho profese se bez styku s lidmi neobejde. Může se stát, že si s některými lidmi neporozumí. Pro rodiče i odborníka (speciálního pedagoga) je dobré udržovat kladné vztahy. Může se však stát, že si s odborníkem nerozumí rodiče anebo jedinec se zdravotním postižením. V takovém případě je lepší vyhledat jiného odborníka. Pokud se stane, že rodiče nesouhlasí s diagnózou, kterou stanovil odborník, mají dvě možnosti. Hledat pomoc u jiného

odborníka nebo u organizace pro podporu lidí se zdravotním postižením. (Kerrová, 1997)

1.4 Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením

Žák se zdravotním postižením je žák s tělesným, zrakovým, sluchovým, mentálním postižením, s vývojovými poruchami učení, chování, s vadami řeči, s autismem a s více vadami. (Vítková in Vítková, 2004)

Slowík (2007, s. 27) uvádí: *„Postižení (disability) znamená omezení nebo ztrátu schopností vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální.“*

Podle Zászkaliczky (in Lechta, 2010, s. 44): *„Tradiční chápání postižení vyvolalo víc kritických ohlasů zejména v tom smyslu, že člověk nikdy není úplně izolovanou, osamělou bytostí, jak se to předpokládalo v tradičním modelu.“*

Problémem je označení „postižený“ člověk, protože v popředí nestojí člověk, ale postižení. Proto je vhodnější užívat pojem člověk s postižením. V prvním případě je popsán jaký člověk – postižený, ale v druhém případě je to člověk s něčím navíc – s postižením. Člověk s postižením – přesto člověk. Opakem slova postižený je člověk nepostižený. Běžně se užívá pojem intaktní člověk. Používání tohoto pojmu není úplně bez výhrad, protože nikdo z nás není úplně bez postižení. Pokud existuje člověk postižený, pak musí existovat také člověk nepostižený – normální. Norma a normalita se hodnotí velmi obtížně. (Lechta in Lechta, 2010)

Například statistické pojetí normality. Pro statistické pojetí normality je podstatné to, co je běžné u většiny populace. Naopak u skupinové normality je normální to, co je normální pro danou skupinu. Z toho plyne, pokud jsem člověk s postižením, jsem podle statistického pojetí normality mimo normu. Ale podle skupinového pojetí normality,

ve skupině lidí s postižením (Klub vozíčkářů) jsem v normě. Pro tyto lidi je normální, že nechodím, ale pohybuji se na ortopedickém vozíku. (Slowík, 2007)

Není vhodné ani použití pojmu zdravý člověk. Opakem by muselo být nemocný člověk. Nemůžeme srovnávat pojem nemocný a postižený. Člověk s postižením může být také zdravý. Například člověk se zrakovým postižením se může cítit zdravý, pokud mu jeho zrakové postižení nijak nekomplikuje jeho zdravotní stav. (Lechta in Lechta, 2010)

1.4.1 Různá zdravotní postižení a jejich specifika

Jedinci se zrakovým postižením

U dětí, žáků a studentů se zrakovým postižením je uplatňována individuální integrace. Začlenění jedinců se zrakovým postižením do běžné třídy nebo školy je poměrně snadné. Je to především z důvodu zachované komunikační schopnosti. Lidem se zrakovým postižením pomáhá Tyfloservis, Tyflocentrum a projekt SONS. Zásadním předpokladem pro inkluzi je respekt. Myslí se tím respekt vzájemný. Stejně jako lidé se zrakovým postižením musí respektovat majoritu, tak i majorita musí – by měla - respektovat minoritu (lidi se zrakovým postižením). Tohoto respektu si můžeme všimnout ve větších městech. Například v trolejbusu nebo tramvaji, když jsou stanice hlášeny nebo u semaforů, kde je zelený panáček doplněn jiným zvukem než panáček červený. Otázkou ovšem zůstává, jak velký vliv na tuto pomoc lidem s postižením má hluk, který intaktní člověk třeba ani nepostřehne, nebo jej nehodnotí jako hlasitý. (Slowík, 2007)

Jedinci se sluchovým postižením

U jedinců se sluchovým postižením je velké riziko sociální izolace. Pokud půjdeme po chodníku, nemusíme si ani všimnout, že proti nám jde zrovna člověk se sluchovým postižením. Lidé se sluchovým postižením bývají nedůvěřiví vůči intaktním lidem. Tato

nedůvěřivost vzniká především proto, že lidé se sluchovým postižením neslyší, nevědí, o čem se intaktní lidé baví a mají pocit, že se baví o nich. Proto je dobré, pokud se s někým bavíme a s námi u stolu sedí člověk se sluchovým postižením, podat i jemu informace o tom, o čem se bavíme. Podmínkou ovšem je znalost znakového jazyka. Takový problém většinou nenastane, pokud člověk se sluchovým postižením umí odezírat. Tito lidé si už sami hledají místo u stolu tak, aby viděli na větší počet lidí, se kterými by chtěli komunikovat. V dnešní době je pro lidi se sluchovým postižením velkým pomocníkem počítač a internet. Mohou tak komunikovat nejen mezi sebou, ale i s intaktními lidmi. Navazují nové kontakty a tím nedochází k izolaci. V televizi se u mnoha programů setkáme s tlumočením do znakové řeči. Děje se tak například u zpráv nebo některých pohádek. Dále mohou jedinci se sluchovým postižením využívat titulků u filmů nebo přímo titulků pro neslyšící, kde je popisován i zvuk (otevřely se dveře). (Slowík, 2007)

Jedinci s tělesným postižením

Inkluze u dětí, žáků a studentů s tělesným postižením bývá snazší. Společnost si na jedince s tělesným postižením, jako její součást, přivykla. Už není ojedinělé, potkat člověka s tělesným postižením na ortopedickém vozíku, jak jede do práce. I přes otevřenost společnosti pro jedince s tělesným postižením není mnohdy prostředí upraveno tak, aby se v něm mohli jedinci s tělesným postižením bez problému pohybovat. Je běžné například parkovací místo pro osoby s tělesným nebo zdravotním postižením. Někdy se tito jedinci však setkávají s nepochopením na úřadech. Nejsou bráni jako rovnocenní partneři pro komunikaci. Stává se tak, že lidé na úřadech komunikují s doprovodem místo toho, aby komunikovali přímo s člověkem s tělesným postižením. Bezbariérovost se netýká však jen obchodů nebo úřadů, ale především škol a pracovního prostředí, které lidé s tělesným postižením navštěvují nejčastěji. Bývá však problémem sehnat na tyto úpravy finance. Proto někteří ředitelé základních škol odmítají žáky právě z tohoto důvodu. (Slowík, 2007)

Jedinci s mentálním postižením

Děti, žáci a studenti s mentálním postižením bývají společností přijímáni nejhůře. Proto i jejich integrace bývá složitá, ne však nemožná. Při integraci jedince s mentálním postižením je nutné brát v potaz schopnosti jedince a jeho IQ. Jedinci s lehkou mentální retardací mohou být celkem úspěšně integrováni v běžné škole a není pro ně problém zařadit se do společnosti. Potřebují k tomu ovšem podporu ze strany rodiny a Speciálně pedagogického centra. Jedinci se středně těžkou a těžkou mentální retardací se do společnosti začleňují o poznání hůře. Je to především z důvodu spontánních projevů, které nejsou společností příjemné. Tito lidé jsou ohroženi sociální izolací. Není však pravda, že by lidem s mentální retardací nezáleželo na jejich postavení ve společnosti. Lidé s mentální retardací založili hnutí Sebeobhájců. Toto hnutí pomáhá lidem, kteří se neodvažovali hlásit se o svá práva a prosazovat se. (Slowík, 2007)

Jedinci s poruchami chování

U jedinců s poruchami chování je integrace značně problematická. Tito jedinci mají se společností a chováním ve společnosti problémy. Nemohou se proto jen do společnosti začleňovat, je nutné vyřešit nejprve problémy s chováním. Proto se u jedinců s poruchami chování nejprve setkáváme s vyčleněním ze společnosti. Po nápravě daného problému jsou jedinci znovu začleňováni do společnosti. Pro dnešní společnost je vhodná prosociální výchova, která by měla působit preventivně. V dnešní době nemají žáci a studenti problém s dostupností alkoholu nebo drog. Jsou proto vhodné preventivní programy, které fungují na některých školách. Dále jsou přínosné nízkoprahové kluby nebo centra. Podstatné je i vyplnění volného času pro děti ze sociálně slabých a neúplných rodin. Zde však opět narážíme na problém financování. (Slowík, 2007)

Jedinci s dílčími deficity

U těchto jedinců je důležité zklidnění a pravidelný rytmus činností. Jedinci s hyperaktivitou nevydrží delší dobu klidně sedět, proto je dobré, pokud učitel zaměstná tyto jedince například rozdáváním sešitů. U jedinců s dyslexií není vhodné čtení

dlouhého textu nahlas před celou třídou. Tito jedinci naopak potřebují chválit a povzbuzovat již za malé úspěchy. Jak uvádí Fischer a Škoda (2008, s. 115): „*Nejhůře snáší tresty rodičů i učitelů.*“ Pedagog by měl k těmto jedincům přistupovat trpělivě a vstřícně. Kladným přínosem je i spolupráce školy a rodičů. (Slowík, 2007)

1.4.2 Poradenská zařízení a služby pro jedince se zdravotním postižením

Dětem, žákům a studentům se zdravotním postižením nabízejí pomoc školská poradenská zařízení. Školská poradenská zařízení jsou Pedagogicko-psychologické poradny, Speciálně pedagogická centra a Střediska výchovné péče. Jako další zařízení fungují nestátní neziskové organizace. Tyto organizace doplňují mezery a nedostatky služeb, které poskytují státní zařízení. (Slowík, 2007)

Problém nastává v dostupnosti poradenských zařízení. Zatímco Pedagogicko-psychologická poradna je i v menších městech, Speciálně pedagogické centrum je většinou jen v krajských městech. Tento problém neřeší jen rodina dítěte se zdravotním postižením, ale i učitelé, kteří vyučují na škole, kam dítě dochází. (Slowík, 2007)

Ve vyhlášce č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných paragraf 8, odstavec 1 je uvedeno: „*Forma a obsah speciálního vzdělávání žáka a míra podpůrných opatření se stanoví podle rozsahu speciálních vzdělávacích potřeb žáka.*“ (Tato vyhláška byla novelizována vyhláškou č. 147/2011 Sb.)

Ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání paragraf 16, odstavec 5 je uvedeno: „*Speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků a studentů zjišťuje školské poradenské zařízení.*“

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny pomáhají dětem, žákům a studentům při řešení problémů, které se týkají výuky a výchovy. Dále pomáhají jedincům

s profesní přípravou. Pedagogicko-psychologické poradny bývají v okresních městech. I pedagogicko-psychologické poradny se podílejí na integraci jedinců se zdravotním postižením. (Ludíková in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Vítková (in Lechta, 2010, s. 171) uvádí: *„Cílem pedagogicko-psychologických poradenských služeb je poskytovat podporu a odbornou pomoc při řešení osobních problémů dětí a žáků, zjišťovat a řešit obtíže a problémy psychického a sociálního vývoje žáků v průběhu edukačního procesu, při prevenci sociálně patologických jevů a při volbě povolání a profesionální orientaci. Odborná pomoc probíhá formou diagnostiky, intervence, konzultace nebo podáváním informací.“*

Odborní pracovníci pracující na Pedagogicko-psychologických poradnách jsou psycholog, speciální pedagog a sociální pracovníce. Činnost je vymezena ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. a ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., která byla novelizována vyhláškou č. 116/2011 Sb. (Bartoňová a Pipeková in Pipeková, 2006)

Speciálněpedagogická centra

Speciálněpedagogická centra bývají zřizována při základních školách speciálních. Jsou zaměřena na jednotlivá zdravotní postižení. Speciálněpedagogická centra se starají o děti od tří let do doby, kdy jedinec dokončí školní docházku. Centra zajišťují péči o jedince integrované v běžných mateřských, základních nebo středních školách. Speciálněpedagogické centrum zařazujeme mezi školská zařízení. (Ludíková in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Bartoňová a Pipeková (in Pipeková, 2006, s. 53) uvádí: *„Speciálněpedagogická centra se zaměřují na poradenskou činnost pro děti a mládež s jedním typem postižení, případně na děti s více vadami, kde dominuje typ postižení, pro které bylo SPC zřízeno.“*

Pro speciálně pedagogické centrum platí stejný zákon a stejné vyhlášky jako u Pedagogicko-psychologických poraden. Odborníci, kteří zde pracují, jsou psycholog, speciální pedagog a sociální pracovníce. (Bartoňová, Pipeková in Pipeková, 2006)

Ludíková (in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 157) uvádí funkce speciálněpedagogického centra:

- *„Vyhledávání a speciálněpedagogická a psychologická diagnostika dítěte s postižením,*
- *Vedení evidence dětí s postižením ve spádové oblasti,*
- *Poskytování poradenské péče pedagogům žáků s postižením, dětem samotným a jejich rodičům,*
- *Pomoc při integraci,*
- *Doporučení ke stanovení individuálního plánu,*
- *Poradenství v otázkách profesionální orientace,*
- *Sociálněprávní poradenství.“*

Podle Vojtové (in Kritické životní situace dětí a mladistvých s tělesným a zdravotním postižením, 1996, s. 49) má PPP a SPC při integraci jedince se zdravotním postižením tyto úkoly: *„Shromáždit veškerou dosažitelnou dokumentaci vztahující se k postižení žáka; stanovit diagnózu – musí obsahovat vyjádření, zda stupeň postižení je takového druhu, aby opravňoval zařadit žáka do speciální školy nebo školského zařízení; stanovit doporučení pro výuku – pomůcky, učebnice, dotace hodin, spolupráci odborníka; stanovit dobu platnosti posudku; určit konzultanta PPP nebo SPC, který bude spolupracovat s učiteli žáka; poskytovat metodickou a konzultační pomoc učitelům integrovaného žáka.“*

Střediska výchovné péče

Středisko výchovné péče poskytuje prevenci a terapii jedincům, u kterých jsou zaznamenány sociálněpatologické jevy. Služby poskytují dětem, žákům a studentům, rodičům a pedagogům. (Ludíková in Renotiérová a Ludíková, 2006)

Novosad (2009, s. 211) uvádí: *„Usilují o podchycení dětí a mládeže ve stadiu prvních signálů možných poruch chování. Věnují se také rizikovým či ohroženým dětem*

dysfunkčních až asociálních rodin, závislým na hracích automatech (gamblerům), alkoholu a drogách nebo klientům majícím zkušenost s aktivitami v partách s charakterem trestné činnosti.“ Cílem je prevence problémů nebo řešení již vzniklých problémů.

2 CÍL PRÁCE

Hlavním cílem této bakalářské práce je zmapovat a specifikovat úlohu speciálního pedagoga ve školách při inkluzivním vzdělávání. Pokusit se zjistit vztahy mezi speciálním pedagogem a dítětem/žákem/studentem se zdravotním postižením, speciálním pedagogem a pedagogem integrovaného dítěte/žáka/studenta, speciálním pedagogem a rodiči integrovaného dítěte/žáka/studenta. Dalším cílem je poukázat na význam profese speciálního pedagoga.

Z důvodu kvalitativního výzkumu jsem stanovila tyto výzkumné otázky:

1. Jakou má úlohu speciální pedagog při inkluzivním vzdělávání?
2. Závisí úspěšnost integrace na podpoře ze strany speciálního pedagoga?
3. Jak je vnímán speciální pedagog z pohledu rodiče a pedagoga ve škole?

3 METODIKA

K dosažení cílů této bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum. Pro sběr dat jsem použila strukturované rozhovory s rodiči a pedagogy integrovaných dětí/žáků. Dále jsem použila metodu zúčastněného pozorování.

3.1 Použité metody a techniky sběru dat

Jako techniku sběru dat jsem použila metodu strukturovaných rozhovorů. Vytvořila jsem si strukturu rozhovorů pro pedagogy integrovaných dětí/žáků a pro rodiče integrovaných dětí/žáků. Struktura rozhovoru se liší počtem a obsahem otázek. Otázky jsou v obou případech otevřené a položené tak, aby podávaly co nejkompaktněji přehled o úloze speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání.

Další technikou sběru dat byla technika zúčastněného pozorování. Vytvořila jsem si záznamový arch, do kterého jsem při každé návštěvě v základní nebo mateřské škole zapisovala to, co jsem viděla. Zúčastněné pozorování bylo prováděno se souhlasem rodiče integrovaného dítěte/žáka a speciálního pedagoga.

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Nejprve jsem se rozhodla vyhledat prostřednictvím internetu (webových stránek) všechna Speciálně pedagogická centra, která jsou v nejbližším okolí Domažlic. Konkrétně se jedná o SPC pro děti s vadami řeči, SPC pro sluchově postižené, SPC pro mentálně postižené, SPC pro klienty s tělesným postižením, s více vadami a poruchami v oblasti autistického spektra a SPC pro zrakově postižené. Tato Speciálně pedagogická centra jsem kontaktovala pomocí elektronické pošty. Protože však žádné Speciálně pedagogické centrum nereagovalo, rozhodla jsem se Speciálně pedagogická centra kontaktovat telefonicky. Vzhledem k malé nabídce těchto zařízení, které jsem

potřebovala z důvodu zúčastněného pozorování navštívit, jsem dále kontaktovala Pedagogicko-psychologickou poradnu v Domažlicích.

SPC pro mentálně postižené v Horšovském Týně a PPP v Domažlicích jsem navštívila osobně.

Výběrový soubor tvořili dvě děti a tři žáci. Dále to byli rodiče integrovaných dětí/žáků a pedagogové integrovaných dětí/žáků.

Každé dítě/žák má jiný typ zdravotního postižení. Dvě děti navštěvují dvě různé mateřské školy a tři žáci navštěvují stejnou základní školu. Celkem se na výzkumu podíleli tři pedagogové integrovaných dětí/žáků a pět rodičů dětí/žáků se zdravotním postižením.

4 VÝSLEDKY

4.1 Integrované dítě/žák se zdravotním postižením č. 1

4.1.1 Záznamový arch

- Jakého je dítě/žák pohlaví?

Mužského pohlaví.

- Jaký je rok narození dítěte/žáka?

2006.

- Jaký typ zdravotního postižení má dítě/žák?

Jedná se o dítě se zrakovým postižením.

- Jaké navštěvuje dítě/žák školské zařízení?

Mateřskou školu.

- Jaký byl důvod návštěvy speciálního pedagoga?

Speciální pedagožka navštívila mateřskou školu z důvodu problémů, které se týkaly spolupráce asistentky pedagoga a pedagoga integrovaného dítěte. Spolu se speciální pedagožkou navštívil mateřskou školu i psycholog.

- Jak se jeví vztah dítěte (žáka) a speciálního pedagoga?

Vztah se jeví jako výborný. O. spolupracuje se speciální pedagožkou bez problémů, snaží se a udrží pozornost. O. záleží např. při zpěvu na tom, aby se speciální pedagožka dívala, jak mu to jde.

- Jak se jeví vztah speciálního pedagoga a ostatních pedagogů ve škole?

Vztah se jeví jako dobrý. Ostatní pedagogové mají zájem o nové informace a rady ze strany speciálního pedagoga.

- Jaké má speciální pedagog odborné vzdělání (oborové studium, rozšiřující studium)?

Magisterské studium - Speciální pedagogika.

- Je speciální pedagog kreativní? Snaží se vymýšlet nové nápady, které by usnadnily integraci dítěte (žáka) ve škole?

Ano. Speciální pedagožka přivezla nové učebnice a katalogy (pomůcek a hraček) do mateřské školy. Ptala se, zda se potřebují na něco zeptat, jestli práce s O. je bezproblémová. Dále speciální pedagožku zajímalo, zda se O. zapojuje do činností s ostatními dětmi aktivně.

- Zaměřuje se speciální pedagog jen na formální stránky integrace nebo je z jeho přístupu patrný zájem především o dítě (žáka)?

Z jejího přístupu je patrný zájem o dítě i jeho rodiče. Speciální pedagožka byla přítomna nejprve ve třídě a pozorovala zapojení O. do činností. Oba rodiče integrovaného dítěte se zúčastnili návštěvy speciálního pedagoga v mateřské škole.

4.1.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků

- Bylo pro Vás komplikované (problematické) přijmout do třídy dítě se zdravotním postižením?

„Ne, v žádném případě.“

- Měl/a jste z toho obavy?

„Ne, obavy jsem neměla.“

- Jak dlouho jste se na přijetí dítěte se zdravotním postižením připravoval/a?

„Moc dlouho jsem se nepřipravovala. Známe se s rodiči již dlouho.“

- Kdo Vám s přípravou pomáhal?

„Nikdo mi s přípravou nepomáhal, připravovala jsem se sama.“

- Jak si dle Vašeho názoru rozumí dítě s ostatními dětmi (žáky) ve škole?

„Obtížně se orientuje ve větším počtu dětí. Je pro něj lepší, pokud si hraje v menší skupince. Dále si obtížně zvyká na nově příchozí děti.“

- Jak si rozumíte s dítětem Vy?

„Dobře. Beru ho jako vlastního.“

- Máte ve třídě k dispozici asistenta pedagoga?

„Ano.“

- Jak si rozumíte a spolupracujete se speciálním pedagogem?

„Výborně. Pokud potřebujeme, vždy nám poradí.“

- Kolik dětí je ve třídě?

„Celkem je ve třídě 20 dětí. Ale většinou chodí tak 12 dětí.“

- Jak přijali dítě se zdravotním postižením rodiče ostatních intaktních spolužáků ve třídě (a ve škole)?

„Bez problémů. Dříve byl agresivní na mladší děti. To si rodiče stěžovali. Vyřešilo se to proto přijutím asistentky pedagoga, která se má věnovat více O.“

4.1.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků

- Jak dlouho jste se SPC/PPP v kontaktu? Stačí Vám informace získané od SPC/PPP (speciálního pedagoga) nebo hledáte informace i jinde?

„Jsme v kontaktu od roku 2009. Ano, informace nám stačí.“

- Navštěvovalo Vaše dítě nějakou jinou školu, popřípadě školské zařízení?

„Ne.“

- Proč jste se rozhodli dát dítě do této školy – kdo Vám pomáhal s výběrem školy?

„Ze zdravotních důvodů. Také proto, že je ve školce málo dětí. I když teď to vypadá, že jich bude od září více. Tuto školku jsme si vybírali sami.“

- Odkdy navštěvuje Vaše dítě tuto školu?

„Od roku 2011.“

- Je dle Vašeho názoru čas, který věnuje speciální pedagog dítěti, dostačující?

„Ano.“

- Je dle Vašeho názoru dítě ve škole spokojené?

„Myslím si, že je.“

- Jste spokojeni s činností speciálního pedagoga, je spolupráce bezproblémová?

„Ano.“

- Má Vaše dítě ve škole zajištěnou pomoc ze strany osobního asistenta?

„Ne. Jen asistenta pedagoga.“

4.2 Integrované dítě/žák se zdravotním postižením č. 2

4.2.1 Záznamový arch

- Jakého je dítě/žák pohlaví?

Ženského pohlaví.

- Jaký je rok narození dítěte/žáka?

2006.

- Jaký typ zdravotního postižení má dítě/žák?

Jedná se o dítě s těžkou mentální retardací.

- Jaké navštěvuje dítě/žák školské zařízení?

Mateřskou školu.

- Jaký byl důvod návštěvy speciálního pedagoga?

Důvodem návštěvy speciálního pedagoga v mateřské škole bylo vysvětlení a ukázka přístupu nové asistentky pedagoga k integrovanému dítěti. S předešlou asistentkou pedagoga nefungovala ve třídě spolupráce, proto nastoupila do mateřské školy nová asistentka pedagoga. Speciální pedagožka vysvětlovala asistentce pedagoga individuální vzdělávací plán. Dále asistentce pedagoga ukazovala pomůcky, které může při práci s integrovaným dítětem používat.

- Jak se jeví vztah dítěte (žáka) a speciálního pedagoga?

Vztah se jeví jako vstřícný ze strany speciálního pedagoga a jako kladný ze strany dítěte. Dítě nekomunikuje a nedokáže navázat oční kontakt. Je však vidět, že speciálního pedagoga zná a je na něj zvyklá. Od speciálního pedagoga se N. nechala i pochovat.

- Jak se jeví vztah speciálního pedagoga a ostatních pedagogů ve škole?

Vzhledem k tomu, že asistentka pedagoga byla v mateřské škole první den, myslím si, že vztah se speciální pedagožkou navázaly obě pozitivně. S pedagogem integrovaného dítěte má speciální pedagog dobrý vztah. Je vidět, že si vzájemně vycházejí vstřícně a také si dobře rozumí.

- Jaké má speciální pedagog odborné vzdělání (oborové studium, rozšiřující studium)?

Magisterské studium – Speciální pedagogika.

- Je speciální pedagog kreativní? Snaží se vymýšlet nové nápady, které by usnadnily integraci dítěte (žáka) ve škole?

Ano. Při mé návštěvě speciální pedagožka vysvětlovala asistentce pedagoga hodnocení individuálního vzdělávacího plánu. Snažila se vymýšlet různé varianty technik k relaxaci a odpočinku dítěte během dne. Speciální pedagožka s sebou přinesla různé druhy míčků určených právě k relaxaci a odpočinku dítěte.

- Zaměřuje se speciální pedagog jen na formální stránky integrace, nebo je z jeho přístupu patrný zájem především o dítě (žáka)?

Ze strany speciálního pedagoga je vidět zájem o dítě i jeho rodiče. Na první pohled je zřejmé, že se speciální pedagog snaží rodičům pomoci s rozvojem schopností jejich dítěte. Speciální pedagog rodičům také doporučil právě tuto mateřskou školu jako vhodnou pro integraci jejich dítěte. (Příloha č. 2 a 3)

4.2.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků

- Bylo pro Vás komplikované (problematické) přijmout do třídy dítě se zdravotním postižením?

„Ne, protože je tady asistentka pedagoga.“

- Měl/a jste z toho obavy?

„Ano, ale věděla jsem, že budu mít na pomoc asistentku pedagoga.“

- Jak dlouho jste se na přijetí dítěte se zdravotním postižením připravoval/a?

„Nepřipravovala jsem se, protože jsem věděla o přítomnosti asistentky pedagoga.“

- Kdo Vám s přípravou pomáhal?

„Nikdo.“

- Jak si dle Vašeho názoru rozumí dítě s ostatními dětmi (žáky) ve škole?

„N. skoro vůbec nespolupracuje s dětmi. Má vlastní program, ale chodíme společně např. na vycházku.“

- Jak si rozumíte s dítětem Vy?

„N. jeden čas chodila a brávala mě za ruku. Dávala najevo, že něco chce. Jinak se mnou nespolupracuje.“

- Máte ve třídě k dispozici asistenta pedagoga?

„Ano.“

- Jak si rozumíte a spolupracujete se speciálním pedagogem?

„Dobře. Řešili jsme se speciálním pedagogem problémy, které jsme měli s předchozí asistentkou pedagoga.“

- Kolik dětí je ve třídě?

„Ve třídě máme 20 dětí.“

- Jak přijali dítě se zdravotním postižením rodiče ostatních zdravých spolužáků ve třídě (a ve škole)?

„Bez problémů.“

4.2.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků

- Jak dlouho jste se SPC/PPP v kontaktu? Stačí Vám informace získané od SPC/PPP (speciálního pedagoga), nebo hledáte informace i jinde?

„Čtyři roky. Hledáme informace i jinde např. Raná péče, odborní lékaři.“

- Navštěvovalo Vaše dítě nějakou jinou školu, popřípadě školské zařízení?

„Ne.“

- Proč jste se rozhodli dát dítě do této školy – kdo Vám pomáhal s výběrem školy?

„Škola je v místě bydliště.“

- Odkdy navštěvuje Vaše dítě tuto školu?

„Od září 2011.“

- Je dle Vašeho názoru čas, který věnuje speciální pedagog dítěti, dostačující?

„Ano.“

- Je dle Vašeho názoru dítě ve škole spokojené?

„Spíše ano.“

- Jste spokojeni s činností speciálního pedagoga, je spolupráce bezproblémová?

„Spolupráce je bez větších potíží.“

- Má Vaše dítě ve škole zajištěnou pomoc ze strany osobního asistenta?

„Ne, ve třídě je asistent pedagoga.“

4.3 Integrované dítě/žák se zdravotním postižením č. 3

4.3.1 Záznamový arch

- Jakého je dítě/žák pohlaví?

Ženského pohlaví.

- Jaký je rok narození dítěte/žáka?

2001.

- Jaký typ zdravotního postižení má dítě/žák?

Jedná se o žákyni s ADHD a specifickými vývojovými poruchami učení (dyslexie).

- Jaké navštěvuje dítě/žák školské zařízení?

Základní škola (2. třída).

- Jaký byl důvod návštěvy speciálního pedagoga?

Důvodem návštěvy speciálního pedagoga v základní škole byla reedukační péče. Žákyně vypracovávala připravené pracovní listy (Příloha č. 4 a 5) pečlivě a bylo zřejmé, že se snaží. Speciální pedagožka pracovala se žákyní individuálně.

- Jak se jeví vztah dítěte (žáka) a speciálního pedagoga?

Vztah se jeví jako výborný. Hlavně z důvodu vztahu rodič a dítě. Při komunikaci speciálního pedagoga a dítěte však není zřejmé, že by se jednalo o rodiče a dítě. Speciální pedagog nedělá mezi dětmi rozdíly.

- Jak se jeví vztah speciálního pedagoga a ostatních pedagogů ve škole?

Na první pohled je patrné, že si obě strany rozumí a vycházejí si vzájemně vstřícně. Pedagogovi integrované žákyně není na obtíž fakt, že práce speciálního pedagoga s integrovanou žákyní zasahuje do výuky celé třídy.

- Jaké má speciální pedagog odborné vzdělání (oborové studium, rozšiřující studium)?

Bakalářské studium – Speciální pedagogika.

- Je speciální pedagog kreativní? Snaží se vymýšlet nové nápady, které by usnadnily integraci dítěte (žáka) ve škole?

Ano. Speciální pedagog pracuje se žákyní zábavnou formou a tím upoutává snadněji její pozornost. Snaží se nacházet nové podněty pro rozvoj schopností žákyně.

- Zaměřuje se speciální pedagog jen na formální stránky integrace, nebo je z jeho přístupu patrný zájem především o dítě (žáka)?

Z přístupu speciálního pedagoga je patrný zájem o žákyni. Tento zájem je však adekvátní. Žákyně není nijak zvýhodňována vůči ostatním žákům, se kterými speciální pedagog také pracuje.

4.3.2 *Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků*

- Bylo pro Vás komplikované (problematické) přijmout do třídy dítě se zdravotním postižením?

„Ne.“

- Měl/a jste z toho obavy?

„Ano, to jsem měla.“

- Jak dlouho jste se na přijetí dítěte se zdravotním postižením připravoval/a?

„Absolvovala jsem kurzy – kurz jógy a kineziologie. Některé cviky cvičím s dětmi při hodině, aby si odpočinuly.“

- Kdo Vám s přípravou pomáhal?

„Hlavně Pedagogicko-psychologická poradna.“

- Jak si dle Vašeho názoru rozumí dítě s ostatními dětmi (žáky) ve škole?

„Myslím si, že bez problému.“

- Jak si rozumíte s dítětem Vy?

„Dobře, s K. nemám žádný problém.“

- Máte ve třídě k dispozici asistenta pedagoga?

„Ne. Zatím jeho pomoc nebyla nutná.“

- Jak si rozumíte a spolupracujete se speciálním pedagogem?

„Dobře, protože se známe již dlouho.“

- Kolik dětí je ve třídě?

„Ve třídě je 13 dětí.“

- Jak přijali dítě se zdravotním postižením rodiče ostatních intaktních spolužáků ve třídě (a ve škole)?

„Rodiče to přijali dobře. Navzájem se znali, už když děti nastupovaly do školy.“

4.3.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků

- Jak dlouho jste se SPC/PPP v kontaktu? Stačí Vám informace získané od SPC/PPP (speciálního pedagoga), nebo hledáte informace i jinde?

„V kontaktu jsme 2 roky. Informace si dohledávám v literatuře.“

- Navštěvovalo Vaše dítě nějakou jinou školu, popřípadě školské zařízení?

„Ne.“

- Proč jste se rozhodli dát dítě do této školy – kdo Vám pomáhal s výběrem školy?

„Vybírali jsme sami podle referencí a podle toho, že je škola v místě bydliště.“

- Odkdy navštěvuje Vaše dítě tuto školu?

„Od roku 2007.“

- Je dle Vašeho názoru čas, který věnuje speciální pedagog dítěti, dostačující?

„Ano.“

- Je dle Vašeho názoru dítě ve škole spokojené?

„Myslím si, že ano.“

- Jste spokojeni s činností speciálního pedagoga, je spolupráce bezproblémová?

„*Ano.*“

- Má Vaše dítě ve škole zajištěnou pomoc ze strany osobního asistenta?

„*Nepotřebuje ho.*“

4.4 Integrované dítě/žák se zdravotním postižením č. 4

4.4.1 Záznamový arch

- Jakého je dítě/žák pohlaví?

Mužského pohlaví.

- Jaký je rok narození dítěte/žáka?

2003.

- Jaký typ zdravotního postižení má dítě/žák?

Jedná se o žáka s vadami řeči a specifickými vývojovými poruchami učení (dyslexie).

- Jaké navštěvuje dítě/žák školské zařízení?

Základní školu (2. třída).

- Jaký byl důvod návštěvy speciálního pedagoga?

Důvodem návštěvy speciálního pedagoga v základní škole byla reedukační péče. Speciální pedagožka pracovala se žákem individuálně. Žák vypracovával pracovní list a další úkoly, např. přikládal obrázky k názvům a vždy řekl název předmětu nahlas.

- Jak se jeví vztah dítěte (žáka) a speciálního pedagoga?

Vztah se jeví jako kladný a vstřícný. Ani v komunikaci s integrovaným žákem není viditelný žádný problém. Pokud se stane, že speciální pedagog žákovi nerozumí, zeptá se ho klidně znovu. Speciální pedagog nedělá žádné rozdíly v přístupu k dětem.

- Jak se jeví vztah speciálního pedagoga a ostatních pedagogů ve škole?

Na první pohled je patrné, že si obě strany rozumí a vycházejí si vzájemně vstřícně. Pedagogovi integrovaného žáka není na obtíž fakt, že práce speciálního pedagoga s integrovaným žákem zasahuje do výuky celé třídy.

- Jaké má speciální pedagog odborné vzdělání (oborové studium, rozšiřující studium)?

Bakalářské studium – Speciální pedagogika.

- Je speciální pedagog kreativní? Snaží se vymýšlet nové nápady, které by usnadnily integraci dítěte (žáka) ve škole?

Ano, speciální pedagog je kreativní a snaží se vymýšlet alternativní verze cvičení a úkolů, které integrovaný žák vypracovává. Je vidět, že speciálního pedagoga jeho práce těší. Také je zřejmé, že žákovi věnuje dostatek potřebného času.

- Zaměřuje se speciální pedagog jen na formální stránky integrace, nebo je z jeho přístupu patrný zájem především o dítě (žáka)?

Z chování a přístupu speciálního pedagoga je vidět, že v popředí zájmu stojí žák se svými potřebami a případnými problémy. Jedná se o problémy, které se mohou ve škole vyskytnout mezi žákem a ostatními žáky nebo i pedagogem integrovaného žáka.

4.4.2 *Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků*

- Bylo pro Vás komplikované (problematické) přijmout do třídy dítě se zdravotním postižením?

„Ne.“

- Měl/a jste z toho obavy?

„Ano, to jsem měla.“

- Jak dlouho jste se na přijetí dítěte se zdravotním postižením připravoval/a?

„Absolvovala jsem kurzy – kurz jógy a kineziologie. Některé cviky cvičím s dětmi při hodině, aby si odpočinuly.“

- Kdo Vám s přípravou pomáhal?

„Hlavně Pedagogicko-psychologická poradna.“

- Jak si dle Vašeho názoru rozumí dítě s ostatními dětmi (žáky) ve škole?

„U D. je to horší. Při začleňování do třídy býval agresivní. Nyní, když chce upoutat pozornost, chytá děti za ruku. A to se dětem nelíbí.“

- Jak si rozumíte s dítětem Vy?

„Dobře. Snažím se, aby žáci respektovali určitá pravidla chování ve škole. Proto máme ve třídě systém „smajlíků“. „Smajlíci“ jsou zamračení nebo usměvaví. Pokaždé, když se žákům něco povede, dostanou usměvavého „smajlíka“. Pokud ne, je to přesně naopak. Mně i rodičům tento systém vyhovuje. Vlastně ani nepíše poznámky. Pokud žák něco provede a přinese domů zamračeného „smajlíka“, sám doma vysvětlí, proč ho dostal.“

- Máte ve třídě k dispozici asistenta pedagoga?

„Ne. Zatím jeho pomoc nebyla nutná.“

- Jak si rozumíte a spolupracujete se speciálním pedagogem?

„Dobře, protože se známe již dlouho.“

- Kolik dětí je ve třídě?

„Ve třídě je 13 dětí.“

- Jak přijali dítě se zdravotním postižením rodiče ostatních intaktních spolužáků ve třídě (a ve škole)?

„Rodiče to přijali dobře. Po odnaučení D. agresivnímu chování je to bez problémů.“

4.4.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků

- Jak dlouho jste se SPC/PPP v kontaktu? Stačí Vám informace získané od SPC/PPP (speciálního pedagoga), nebo hledáte informace i jinde?

„Asi půl roku. Ano, informace mi stačí.“

- Navštěvovalo Vaše dítě nějakou jinou školu, popřípadě školské zařízení?

„Ne.“

- Proč jste se rozhodli dát dítě do této školy – kdo Vám pomáhal s výběrem školy?

„Školu jsem si našla sama. Škola se mi líbila, hlavně nám vyhovoval počet dětí ve třídě.“

- Odkdy navštěvuje Vaše dítě tuto školu?

„Od roku 2010.“

- Je dle Vašeho názoru čas, který věnuje speciální pedagog dítěti, dostačující?

„Ano.“

- Je dle Vašeho názoru dítě ve škole spokojené?

„Ano.“

- Jste spokojeni s činností speciálního pedagoga, je spolupráce bezproblémová?

„Ano.“

- Má Vaše dítě ve škole zajištěnou pomoc ze strany osobního asistenta?

„Ne.“

4.5 Integrované dítě/žák se zdravotním postižením č. 5

4.5.1 Záznamový arch

- Jakého je dítě/žák pohlaví?

Ženského pohlaví.

- Jaký je rok narození dítěte/žáka?

2004.

- Jaký typ zdravotního postižení má dítě/žák?

Jedná se o žákyni se specifickými vývojovými poruchami učení (dyslexie, dysortografické obtíže).

- Jaké navštěvuje dítě/žák školské zařízení?

Základní školu (2. třída).

- Jaký byl důvod návštěvy speciálního pedagoga?

Návštěva speciálního pedagoga v základní škole měla důvod reedukační péče. Žákyně vypracovávala zadané úkoly v připravených pracovních listech. Speciální pedagožka opět pracovala se žákyní individuálně.

- Jak se jeví vztah dítěte (žáka) a speciálního pedagoga?

Vztah speciálního pedagoga a integrované žákyně je kladný a vstřícný. Speciální pedagožka je trpělivá. Pokaždé speciální pedagožka počkala, až si žákyně úkol

vypracovala sama a poté žákyni úkol zkontrolovala a případně ji upozornila na chyby v úkolu. Žákyně se snažila zadané úkoly plnit soustředěně a pečlivě.

- Jak se jeví vztah speciálního pedagoga a ostatních pedagogů ve škole?

Na první pohled je patrné, že si obě strany rozumí a vycházejí si vzájemně vstřícně. Pedagogovi integrované žákyně není na obtíž fakt, že práce speciálního pedagoga s integrovanou žákyní zasahuje do výuky celé třídy.

- Jaké má speciální pedagog odborné vzdělání (oborové studium, rozšiřující studium)?

Bakalářské studium – Speciální pedagogika.

- Je speciální pedagog kreativní? Snaží se vymýšlet nové nápady, které by usnadnily integraci dítěte (žáka) ve škole?

Ano, speciální pedagog je kreativní a snaží se postupovat formou hry při zadávání úkolů žákyni, které integrovaná žákyně poté samostatně a se zájmem vypracovává. Speciální pedagog se snaží vnášet nové podněty do své činnosti s integrovanou žákyní.

- Zaměřuje se speciální pedagog jen na formální stránky integrace, nebo je z jeho přístupu patrný zájem především o dítě (žáka)?

Speciální pedagog se zaměřuje hlavně na integrovanou žákyni. Snaží se vidět jak úspěchy, tak případné problémy integrované žákyně, které eventuelně mohou vzniknout. Speciální pedagožka doporučila tuto základní školu rodičům jako nejvhodnější pro jejich dítě.

4.5.2 Rozhovor s pedagogy integrovaných dětí/žáků

- Bylo pro Vás komplikované (problematické) přijmout do třídy dítě se zdravotním postižením?

„Ne.“

- Měl/a jste z toho obavy?

„Ano, to jsem měla.“

- Jak dlouho jste se na přijetí dítěte se zdravotním postižením připravoval/a?

„Absolvovala jsem kurzy – kurz jógy a kineziologie. Některé cviky cvičím s dětmi při hodině, aby si odpočínuly.“

- Kdo Vám s přípravou pomáhal?

„Hlavně Pedagogicko-psychologická poradna.“

- Jak si dle Vašeho názoru rozumí dítě s ostatními dětmi (žáky) ve škole?

„Podle mého názoru bez problému. Takže dobře.“

- Jak si rozumíte s dítětem Vy?

„Taký dobře, jako s ostatními žáky.“

- Máte ve třídě k dispozici asistenta pedagoga?

„Ne. Zatím nebyl potřeba.“

- Jak si rozumíte a spolupracujete se speciálním pedagogem?

„Dobře, protože se známe již dlouho.“

- Kolik dětí je ve třídě?

„Ve třídě je 13 dětí.“

- Jak přijali dítě se zdravotním postižením rodiče ostatních intaktních spolužáků ve třídě (a ve škole)?

„Rodiče to přijali dobře stejně jako u ostatních žáků. A také se znají.“

4.5.3 Rozhovor s rodiči integrovaných dětí/žáků

- Jak dlouho jste se SPC/PPP v kontaktu? Stačí Vám informace získané od SPC/PPP (speciálního pedagoga), nebo hledáte informace i jinde?

„Od roku 2011 jsme v kontaktu s PPP. Informace jinde nevyhledáváme.“

- Navštěvovalo Vaše dítě nějakou jinou školu, popřípadě školské zařízení?

„E. chodila do první třídy do ZŠ ve Strašicích.“

- Proč jste se rozhodli dát dítě do této školy – kdo Vám pomáhal s výběrem školy?

„Školu nám doporučila speciální pedagožka a jsme spokojeni.“

- Odkdy navštěvuje Vaše dítě tuto školu?

„Od 1. 9. 2011.“

- Je dle Vašeho názoru čas, který věnuje speciální pedagog dítěti, dostačující?

„Ano, je dostačující.“

- Je dle Vašeho názoru dítě ve škole spokojené?

„Ano, dcera je ve škole spokojená.“

- Jste spokojeni s činností speciálního pedagoga, je spolupráce bezproblémová?

„Ano, jsme spokojeni a spolupráce se speciální pedagožkou je bezproblémová.“

- Má Vaše dítě ve škole zajištěnou pomoc ze strany osobního asistenta?

„Ne.“

5 DISKUZE

Ve své práci jsem se zabývala úlohou speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání dětí/žáků. Dále jsem zkoumala vztahy speciálního pedagoga a dalších stran, které se podílejí na inkluzivním vzdělávání.

Jak jsem již uvedla, Speciálně pedagogická centra, která jsem kontaktovala pomocí elektronické pošty, mně neodpověděla. Proto jsem SPC kontaktovala telefonicky. Celkem jsem kontaktovala pět Speciálně pedagogických center. Z toho pouze dvě odpověděla kladně. Ostatní Speciálně pedagogická centra buď neměla momentálně žádné integrované dítě, které bych mohla spolu se speciálním pedagogem navštívit, anebo uvedla, že vůbec návštěvy v mateřských, základních a středních školách neprovádějí. Se Speciálně pedagogickým centrem pro zrakově postižené jsem se domluvila na návštěvě integrovaného dítěte v mateřské škole. Dále se Speciálně pedagogickým centrem pro mentálně postižené na návštěvě integrovaného dítěte také v mateřské škole.

Protože jsem v té době měla pro svůj výzkum k dispozici pouze dvě integrované děti, rozhodla jsem se kontaktovat ještě Pedagogicko-psychologickou poradnu v Domažlicích. Tam jsem se domluvila na návštěvě integrovaných žáků v základní škole.

V SPC pro zrakově postižené pracují dva speciální pedagogové (Gál, 2011), také v SPC pro mentálně postižené pracují dva speciální pedagogové. (Webnode, 2009) V PPP pracují čtyři speciální pedagogové. (Webnode, 2008)

Celkem jsem ve výzkumu pozorovala práci tří speciálních pedagogů. Jednalo se o děti/žáky s různým typem zdravotního postižení (zrakové postižení, mentální retardace, ADHD, vady řeči a specifické vývojové poruchy učení – dyslexie, dysortografické obtíže). Celkem jsem uskutečnila rozhovory s pěti rodiči a třemi pedagogy integrovaných dětí/žáků.

5.1 Role speciálního pedagoga z pohledu rodičů

Rodiče v rozhovoru shodně uvádějí, že jsou v kontaktu se Speciálně pedagogickými centry nebo Pedagogicko-psychologickou poradnou. Rodičům stačí informace od SPC/PPP. Pouze jednou jsem zaznamenala odpověď, že si rodiče informace dohledávají v literatuře. Odpovědi rodičů se shodují s tvrzením Vojtové (in Kritické životní situace dětí a mladistvých s tělesným a zdravotním postižením, 1996). SPC/PPP by měla rodičům poskytovat informace o možnostech vzdělávání jejich dětí. Odborníci spolupracující s rodiči by měli brát rodiče jako partnery.

Z výsledků dále vychází, že ve dvou případech byla mateřská nebo základní škola doporučena právě speciálním pedagogem.

Rodiče se shodují na tom, že čas, který věnuje speciální pedagog dítěti, je dostatečný. Dále jsou rodiče spokojeni s činností speciálního pedagoga a spoluprací označují jako bezproblémovou. Jak uvádí Bartoňová a Pipeková (in Pipeková, 2006), takováto spolupráce je důležitá z hlediska úspěšné integrace dětí/žáků se zdravotním postižením. Rodiče mají právo na volbu SPC/PPP, tedy i na volbu speciálního pedagoga.

5.2 Role speciálního pedagoga z pohledu pedagoga ve škole

Pedagogové integrovaných dětí/žáků se zdravotním postižením shodně uvádějí, že si se speciálním pedagogem rozumí a dobře spolu vycházejí. Spolupráce pedagogů a speciálních pedagogů je podle jejich názoru bezproblémová a tím se podílejí na úspěšné integraci. Tato odpověď souvisí s tvrzením Bartoňové a Pipekové (in Pipeková, 2006), že speciální pedagog má zajišťovat metodickou podporu pedagogickým pracovníkům v oblasti speciální pedagogiky. Proto si myslím, že je vhodné, aby speciální pedagog a pedagog ve škole měli pozitivní vztah a rozuměli si.

Ve dvou případech pedagogové uvádí, že se na přijetí dítěte/žáka se zdravotním postižením připravovali sami. V jednom případě je uvedena pomoc ze strany Pedagogicko-psychologické poradny. Tyto odpovědi se shodují s tvrzením Novákové (in Vítková, 2004), že připravenost pedagogů ve školách na přijetí dítěte/žáka se zdravotním postižením je velmi důležitá. Pedagogové mají možnost v rámci studia absolvovat předmět speciální pedagogika. Tento předmět bývá v rozsahu jednoho semestru. Připravenost pedagogů na přijetí dítěte/žáka se zdravotním postižením má vliv na dobré klima celé třídy. Pouze v jednom případě je uvedena odpověď, že se na přijetí dítěte se zdravotním postižením pedagog nepřipravoval. Tato odpověď byla zdůvodněna přítomností asistentky pedagoga ve třídě.

5.3 Zhodnocení zúčastněného pozorování

Během mého výzkumu jsem spolupracovala pouze se ženami s profesním zařazením speciální pedagog. Jak uvádí Kuja (in Renotiérová a Ludíková, 2006) v souvislosti s nespécifickou zátěží působící na speciální pedagogy je: „Nevyvážený podíl mužů v pedagogických kolektivech.“

Ve všech případech spolupracuje speciální pedagog se školou pravidelně. V prvním případě jsem zjistila, že se jedná o druhou návštěvu speciálního pedagoga v mateřské škole. V dalším případě to byla čtvrtá návštěva speciálního pedagoga v MŠ a v posledním případě dochází speciální pedagog do základní školy každý týden.

Ze dvou mateřských škol, které jsem navštívila, byla jedna MŠ na vesnici a druhá ve městě. Základní škola, kterou jsem navštívila, se nachází na vesnici.

Vztahy dětí a speciálních pedagogů bych hodnotila z mého pohledu jako kladné a vstřícné. Vždy bylo patrné, že si speciální pedagog s dítětem/žákem rozumí a snaží se mu co nejvíce pomoci. Ve všech případech je na přístupu speciálního pedagoga vidět, že v popředí jeho zájmu stojí dítě/žák se svými potřebami a případnými problémy. Toto hodnocení je v souladu s jednou z podmínek inkluzivního vzdělávání. Lebeer

(in Lebeer, 2006) uvádí, že vztah pedagoga a žáka by měl být pozitivní. I tento fakt ovlivňuje integraci z pohledu spokojenosti dítěte/žáka ve škole.

Vztahy, které mají mezi sebou pedagogové integrovaných dětí/žáků a speciální pedagogové, se jeví jako dobré. Je vidět, že si vzájemně vycházejí vstříc a spolupráce mezi nimi je výborná. Pedagog integrovaného dítěte ví, že může kdykoliv speciálního pedagoga kontaktovat a zeptat se na případné nejasnosti.

Ve dvou případech má speciální pedagog magisterské vzdělání v oboru Speciální pedagogika. Podle Novákové (in Vítková, 2004), je vzdělání speciálních pedagogů důležité, protože může velmi ovlivnit schopnosti a dovednosti speciálních pedagogů při vykonávání jejich profese. V jednom případě je vzdělání speciálního pedagoga bakalářské v oboru Speciální pedagogika.

Podle mého názoru jsou všechny speciální pedagožky, se kterými jsem byla ve školách v kontaktu, kreativní. Je vidět, že se snaží dítěti/žákovi zlepšit podmínky ve škole a usnadnit tím jeho integraci. Speciálním pedagožkám nedělá problém zadávat úkoly zábavnou formou – formou hry. To se shoduje s tvrzením, které uvádí Kuja (in Renotierová a Ludíková, 2006), že speciální pedagog při své profesi potřebuje určitou míru empatie. K dítěti/žákovi by měl speciální pedagog přistupovat individuálně. Podle mého názoru je určitá míra kreativity u profese speciálního pedagoga nezbytná.

Z přístupu speciálních pedagožek k integrovaným dětem/žákům je patrný zájem především o tyto děti/žáky. Speciální pedagožky se snaží o komplexní přístup k dětem/žákům. Je zřejmé, že věnují pozornost především tomu, aby byla integrace úspěšná. Úspěšná integrace se projeví spokojeností a rozvojem dítěte/žáka ve škole.

Při inkluzivním vzdělávání má speciální pedagog významnou roli. Obzvláště pak kladné vztahy speciálního pedagoga a dítěte, speciálního pedagoga a pedagoga ve škole, speciálního pedagoga a rodičů integrovaného dítěte/žáka. Jak uvedla speciální pedagožka při jedné návštěvě školy: „Protože integrace může být úspěšná pouze tehdy, pokud ji chtějí všechny tři strany. Tyto tři strany jsou – dítě/žák se zdravotním postižením, pedagog a rodič dítěte/žáka se zdravotním postižením. Nastane-li situace,

že jedna strana integraci nechce, s největší pravděpodobností nebude integrace úspěšná. V tomto případě většinou nepomůže ani sebelepší přístup speciálního pedagoga.“ S tímto tvrzením souhlasím, protože i inkluzivní vzdělávání a integrace mají své meze.

Při svém pozorování jsem zjistila, že speciální pedagog má funkci jakéhosi prostředníka mezi dítětem/žákem se zdravotním postižením a pedagogem. Dále mezi pedagogem a asistentem pedagoga integrovaného dítěte. Ve dvou případech byl ve třídě asistent pedagoga. Důvodem návštěvy speciálního pedagoga bylo právě vysvětlit či vymežit asistentovi pedagoga činnosti s dítětem/žákem se zdravotním postižením. V roli prostředníka může speciální pedagog řešit i situace, kdy se pedagog a asistent pedagoga neshodnou na správnosti své práce. Řešení takovéto situace je však velmi obtížné, protože speciální pedagog není přítomen ve škole po celou dobu výuky. Je nesporné, že tato úloha speciálního pedagoga je velmi důležitá, protože negativní atmosféra ve třídě má vliv na integrované dítě/žáka. Toto zhodnocení je v souladu s faktory, které podle Slowíka (2007) ovlivňují úspěšnost integrace. Především jde o spolupráci a komunikaci školy se školskými poradenskými zařízeními.

Z výsledků je patrné, že při inkluzivním vzdělávání je úloha speciálního pedagoga velmi významná, a tím i jeho profese obtížně nahraditelná.

6 ZÁVĚR

Téma mojí bakalářské práce, ve které se věnuji úloze speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením, má ukázat na důležitost práce speciálního pedagoga.

Cílem bylo zmapovat a specifikovat úlohu speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením. Protože jsem měla možnost pozorovat pouze práci speciálního pedagoga při integraci dětí a žáků, nemohu hodnotit práci speciálního pedagoga při integraci studentů. Myslím si, že práce přináší přehled o činnosti speciálního pedagoga, jeho vztahu k rodičům a pedagogům integrovaných dětí/žáků se zdravotním postižením.

V teoretické části jsem se věnovala vymezení pojmů integrace a inkluze. Dále historii inkluzivního vzdělávání a také jsem charakterizovala proces inkluzivního vzdělávání dětí, žáků a studentů. Popisovala jsem různá zdravotní postižení a jejich specifika. Také poradenská zařízení a služby pro jedince se zdravotním postižením.

V praktické části jsem se zaměřila na úlohu speciálního pedagoga v praxi. Pomocí záznamového archu jsem při zúčastněném pozorování zjišťovala úlohu speciálního pedagoga při inkluzivním vzdělávání dětí/žáků se zdravotním postižením. Získávala jsem informace od rodičů a pedagogů integrovaných dětí/žáků pomocí metody strukturovaného rozhovoru.

Zjistila jsem, že speciální pedagog je velmi důležitý při integraci dítěte/žáka. Podstatné jsou také kladné vztahy speciálního pedagoga a dítěte, speciálního pedagoga a pedagoga ve škole, speciálního pedagoga a rodičů integrovaného dítěte/žáka. Významnou roli hraje při integraci i počet dětí/žáků ve třídě. Dalším faktorem, který však nebyl součástí mého výzkumu, je umístění školy. Myslím tím školu, která je na vesnici, ve městě nebo ve velkém městě. Myslím si, že by bylo velmi zajímavé porovnávat vliv umístění školy na integraci dětí/žáků se zdravotním postižením.

Bakalářská práce naplnila mé očekávání. Se speciálním pedagogem jsem navštívila mateřskou i základní školu v blízkosti svého bydliště. Přesvědčila jsem se o tom, že i v malém městě a na vesnici je dostupná péče speciálního pedagoga u integrovaných dětí/žáků. Proto si myslím, že je profese speciálního pedagoga významná a obtížně nahraditelná.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literární zdroje:

ANDERSON, J., S. FISCHGRUND a M. LOBASCHER. *Dobrý start do školy: jak můžete připravit vašemu dítěti dobrý vstup do školy*. Praha: Portál, 1993. 115 s. ISBN 80-85282-66-6.

BARTOŇOVÁ, M. a M. VÍTKOVÁ. *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vydání. Brno: Paido, 2007. 247 s. ISBN 80-7315-158-4.

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.

FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: TRITON, 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.

GREGER, D. a V. JEŽKOVÁ et al. *Školní vzdělávání: zahraniční trendy a inspirace*. Praha: Karolinum, 2006. 266 s. ISBN 80-246-1313-1.

HÁJKOVÁ, V. a I. STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika. 217 s. ISBN 978-80-247-3070-7.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: TRITON, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením: somatopedická a psychologická hlediska*. 2. vydání. Praha: TRITON, 2006. 173 s. ISBN 80-7254-730-5.

LEBEER, Jo et al. *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje: podpora začleňování znevýhodněných dětí do běžného vzdělávání*. Praha: Portál, 2006. Speciální pedagogika. 262 s. ISBN 80-7367-103-4.

KERR, Susan. *Dítě se speciálními potřebami*. Praha: Portál, 1997. Rádci pro rodiče a vychovatele. 165 s. ISBN 80-7178-147-9.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Kurs integrace dětí se speciálními potřebami: příručka UNESCO pro vzdělávání učitelů*. Praha: Portál, 1997. Speciální pedagogika. 210 s. ISBN 80-7178-206-8.

LECHTA, Viktor et al. *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010. 435 s. ISBN 978-80-7367-679-7.

MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. vydání. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. 85 s. ISBN 80-85931-60-5.

NOVOSAD, Libor. *Poradenství: pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009. 269 s. ISBN 978-80-7367-509-7.

PIPEKOVÁ, Jarmila et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vydání. Brno: Paido, 2006. Pedagogická literatura. 404 s. ISBN 80-7315-120-0.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 2. vydání. Praha: Portál, 2002. Pedagogika. 481 s. ISBN 80-7178-631-4.

RENOTIÉROVÁ, M. a L. LUDÍKOVÁ et al. *Speciální pedagogika*. 4. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. Učebnice. 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.

SOVÁK, Miloš. *Nárys speciální pedagogiky*. 6. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy. 231 s. SPN 06-40-13/6.

SOVÁK, Miloš et al. *Defektologický slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Speciální pedagogika. 474 s. SPN 0-71-12/1.

VÍTKOVÁ, Marie et al. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2. vydání. Brno: Paido, 2004. Pedagogická literatura. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.

VOJTOVÁ, V. Otázky integrace v mateřských a základních školách v ČR. In: *Kritické životní situace dětí a mladistvých s tělesným a zdravotním postižením: sborník z konference somatopedické společnosti*. Brno: Paido, 1996. 98 s. Pedagogická literatura. ISBN 80-85-931-18-4.

Zákony:

ČESKO. Vyhláška č. 73 ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/vyhlaska-ze-dne-9-unora-2005-o-vzdelavani-deti-zaku-a-studentu-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami-a-deti-zaku-a-studentu-mimoradne-nadanych-14477.html>.

ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 190, s. 10262-10324. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/04-561x.htm>.

ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů české republiky*. 2005, částka 190, s. 10333-10345. <http://www.msmt.cz/file/13233>.

Internetové zdroje:

BUNDESKANZLERAMT – HELP-Redaktion. Integration von Kindern mit Behinderungen Kindergarten. *HELP.GV.AT* [online]. © 2012 [cit. 2012-04-13]. Dostupné z: <https://www.help.gv.at/Portal.Node/hlpd/public/content/122/Seite.1220600.html#ZusaetzlicheInformationen>

ČESKO. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha* [online]. MŠMT, ©2001 [cit. 2012-01-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001>

GÁL, Ladislav. Speciálně pedagogické centrum. *Základní škola a Mateřská škola pro zrakově postižené: Plzeň – Lazaretní 25*. [online]. © 2011 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: http://www.zrak.plzen.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=6

JANEBOVÁ, Eva. Inkluzivní vzdělávání: Kdo, co, jak a proč? In: WILES. *CZECHKID* [online]. © 2010 [cit. 2012-02-21]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1540.html>

STRNAD, Jan. O čem sní „jiné“ děti. In: Štěpánová. *inkluzce.cz* [online]. © 2010 [cit. 2012-04-05]. Dostupné z: <http://www.inkluzce.cz/inkluzivni-vzdelavani/clanek-20/o-cem-sni-jine-deti>

WEBNODE. Speciálně pedagogické centrum. *ZŠ a OŠ Horšovský Týn: Škola pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami* [online]. © 2009 [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.zs-oshtyn.cz/spc/>

WEBNODE. Vítejte na našem webu. *Pedagogicko psychologická poradna Plzeň – pracoviště Domažlice* [online]. © 2008 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://pppdomazlice.webnode.cz/>

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Dítě, žák, student se zdravotním postižením

Inkluze

Inkluzivní vzdělávání

Integrace

Pedagogicko-psychologická poradna

Speciálně pedagogické centrum

Speciální pedagog

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Tabulka kompetencí psychologa a speciálního pedagoga

Příloha č. 2 – Vyjádření k integraci dítěte v mateřské škole

Příloha č. 3 - Doporučení k zařazení do základní školy

Příloha č. 4 – Pracovní list – reedukační péče – text s obrázky

Příloha č. 5 – Pracovní list – reedukační péče – skládání slov

Příloha č. 1

Distribuce kompetencí psycholog – speciální pedagog		
PSYCHOLOG		SPECIÁLNÍ PEDAGOG
XXXXXXXXXXXXXXXXXX	PSYCHOL. DIAGNOSTIKA	XXXXXX
XXXXXX	SPEC. PED. DIAGNOSTIKA	XXXXXXXXXXXXXXXXXX
	EDUKACE	XXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXX	REEDUKACE	XXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXX	KOMPENZACE	XXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXX	ENKULTURACE, RESOCIALIZACE	XXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXX	INKLUZE A ŠKOLSKÁ INTEGRACE	XXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXXXXXXXXXXXXX	PSYCHOTERAPEUTICKÁ INTERVENCE	
XXXXXX	TERAPEUTICKO-FORMATIVNÍ POSTUPY	XXXXXX
XXXXXX	VTI METODA	XXXXXX
XXXXXX	PORADENSKÁ ČINNOST	XXXXXX
XXXXXX	ASISTENCE	XXXXXXXXXXXXXXXXXX

Zdroj: Valenta in Renotiérová a Ludíková, 2006, s. 51

Speciálně pedagogické centrum

při Základní škole a Odborné škole, Nádražní 89, 346 01 Horšovský Týn

Tel: 379 422 310, 379 422 048

Č.j.

Vyjádření k integraci dítěte v mateřské škole.

Vyjádření ke zřízení asistenta pedagoga v mateřské škole.

Dívka. Nar. 2006

Druh a stupeň postižení:

Pásmo těžké mentální retardace.

Z postižení vyplývá:

Dívka ve věku 4 let a 8 měsíců dosahuje schopností na úrovni průměrně 12 měsíců, což odpovídá těžkému stupni mentální retardace s nejvyšší mírou speciálně vzdělávacích potřeb a podpůrných opatření. Dívka je zcela závislá na celodenní péči dospělé osoby.

V rámci socializace a rozvoje osobnosti je nutné zařazení do dětského kolektivu. Dítě potřebuje kontakt se svými vrstevníky.

Doporučení:

Doporučujeme individuální integraci v místě bydliště a vedení dítěte jako žáka se speciálními potřebami (§16 a §18 Školského zákona 561 / 2004Sb. a vyhlášky č. 73 / 25 Sb. o vzdělávání žáků a studentů se speciálními potřebami).

Zřízení funkce asistenta pedagoga. Přítomnost asistent pedagoga je ve třídě vzhledem ke speciálním vzdělávacím potřebám dítěte nezbytná.

Způsob poskytování pedagogické asistence:

- Pomoc při přípravě a organizaci speciálně výchovné práce. Asistent pedagoga pracuje ve třídě pod vedením a dle pokynů učitele a je součástí pedagogického týmu.
- Vedení a dohled dítěte během denního režimu. Podíl na budování sebeobslužných dovedností.
- Podíl na rozvoji komunikace (verbální, neverbální, sociální komunikace), budování vztahu k ostatním vrstevníkům i dospělým.
- Podíl na přípravě pomůcek pro jednotlivé činnosti, uspořádání prostoru.

Výše přímé pedagogické činnosti asistenta pedagoga bude 20 hodin týdně.

Za spolupráce SPC H. Týn, rodiny a školy bude pro dítě vypracován individuální výchovně vzdělávací plán. Poradenství a odborné vedení, doporučení přímých aktivit proběhne v SPC, při návštěvách MŠ.

Odborná literatura, pomůcky:

Masážní a stimulační míčky (soft míčky, ježci). Koule na kreslení. Pískovnička. Komunikační karty.

Literatura: Psychopedie.

Platnost: po dobu docházky do uvedené MŠ.

Odborný konzultant: Mgr. Jana Melčová, SPC – pravidelné kontrolní návštěvy, metodická pomoc učitelů, konzultace s rodiči, přímá činnost s dítětem.

Speciálně pedagogické centrum
při Základní škole a Odborné škole, Nádražní 89, 346 01 Horšovský Týn
Tel: 379 422 310, 379 422 048

Č.j.
Doporučení k zařazení do základní školy

Dívka. Nar. 2006.

Druh a stupeň postižení:
Pásma těžké mentální retardace

Z postižení vyplývá:
Reaguje na zvuky, předměty. Brouká, směje se, slovně nekomunikuje. Pohybuje se – chodí, ale vyžaduje neustálý dohled. V sebeobsluze je nesamostatná. Dívka je zcela závislá na celodenní péči dospělé osoby.

Doporučení:
Vzdělávání ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením – ZŠ speciální, přípravný stupeň.
Vzdělávací program: ŠVP přípravného stupně ZŠ speciální.

Platnost vyjádření: 1 rok

Vyjádření vypracoval:
Mgr. Jana Mazancová
speciální pedagog SPC

J. Mazancová
Základní škola a Odborná škola
Horšovský Týn, Nádražní 89
Speciálně pedagogické centrum

Na vědomí: rodiče

Horšovský Týn, dne 31. 1. 2012

Příloha č. 4

1. Přečti si pozorně tento text:

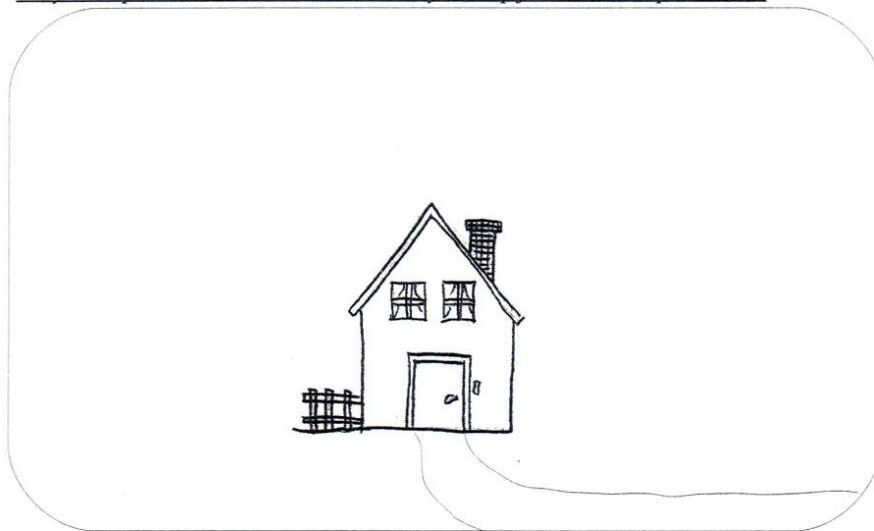
Přichází zima. Slunce méně svítí. Na obloze jsou mraky a z jednoho mraku už prší.

Z komínu se kouří. U plotu nechal Pavlík kolo. Kousek za plotem roste strom.

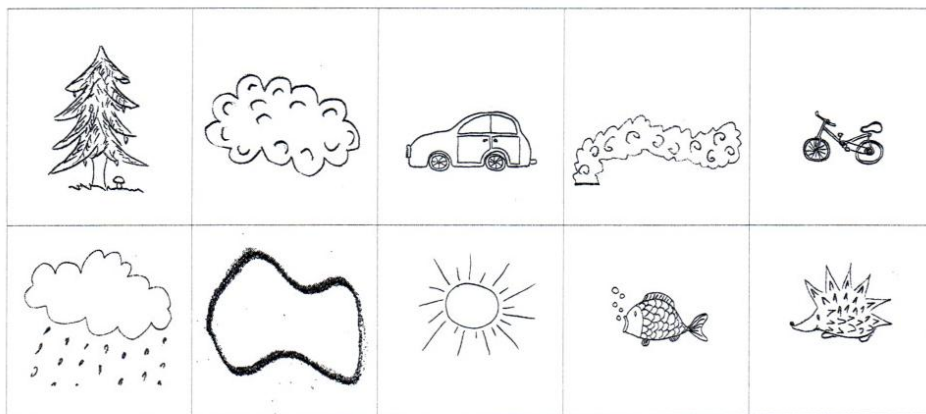
Pod ním je ježek. Na opačné straně domku je rybníček a v něm rybka.

Po silnici jede auto.

2. Nyní ve spodní části listu odstříhni obrázky a nalep je k domečku podle textu.

3. Na závěr můžeš obrázek vybarvit a pokusit se o něm povídat.

©Ilustrace: Mgr. Zuzana Školeková

Dostupné z Metodického portálu www.rvp.cz, ISSN: 1802-4785, financovaného z ESF a státního rozpočtu ČR. Provozováno Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze.

Zdroj: PPP Domažlice

25. Slož slova z písmen. Slova napiš.

s - t - r - o - m	<u>strom</u>
p - l - á - š - ť	_____
z - a - m - r - z - l	_____
s - t - ř - e - d - a	_____
s - v - í - č - k - a	_____
s - t - ř - e - ch - a	_____
s - t - ř - í - b - r - o	_____
č - t - v - r - t - k - a	_____
z - a - š - l - á - p - l	_____
z - v - ě - ř - i - n - e - c	_____

Zdroj: PPP Domažlice